DE THERMIS HERCULANIS

NUPER

IN DACIA DETECTIS

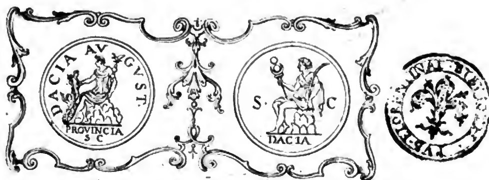
PASCHALIS CARYOPHILI

DISSERTATIO EPISTOLARIS

EDITIO II. POST VINDOBONENSEM

AN. MDCCXXXVII.

SECUNDIS CURIS AUCTA, ET EMENDATA.

PUBLICA AUCTORITATE EXCUDEBAT

MANTUAE AN. MDCCXXXIX.

Apud Typographiam S. Benedicti Haeres Alberti Pazzoni,
Archiducalis Impressor.

Sed tua me virtus tamen & insperata voluptas
Suavis amicitiae longum perferre laborem
Suadet & inducit noctes vigilare serenas.

II

AD

EXCELLENTISSIMUM
DOMINUM
ANDREAM
HAMILTONIUM,

S. R. IMP. COMITEM, CAESARIS A CUBICULO HONORARIO, EJUSQUE A SECRETIORIBUS, ET A BELLICIS AULICIS CONSILIIS, COHORTIS PRAETORIAE IMPERATORI APPARENTIS CENTURIONEM, EQUITUM LORICATORUM ALAE PRAEFECTUM,

LEG. AUG. PR. PR.

PROVINCIAE TEMESVENSIS.

Uum Tibi, Vir Excellentissime, CAROLUS VI. Imperator sem-

A 2 per

per Auguſtus, propter tuam eximiam diſciplinae militaris peritiam ac firmam multarum rerum cognitionem, Temeſvenſe oppidum, totiuſque regionis principatum ad gubernandum commiſiſſet, ad aliud ſane animum tuum primum non adjunxiſti, quam ad regendas & moderandas gentes illas ab immanitate ac tyrannide ereptas, partim humanitate ac juſtitia, partim ſanctiſſimis legibus & inſtitutis, ac potiſſimum ad cingendam muris, munitionibuſque firmandam Orſaviam adverſus immanes Thracum irruptiones, quos ut tutiſſime poſſis propellere,

quod-

quoddam aliud fortiſſimum propugnaculum e fundamentis condere adgreſſus es ab ELIƷABETHAE CHRISTINAE AUGUSTAE CAROLI VI. MAGNI AUGUSTI conjugis nomine nuncupatum. Singulari enim & ampliſſima virtute Tua, cujus laudandae difficilius eſt exitum, quam principium invenire, nationis Germanicae gloriam ac potentiam, quae Germanis ipſis a ſuis majoribus cum magna in rebus omnibus, tum ſumma in re militari tradita eſt, conſervare, & praeſertim augere ſtudes, ac praeclara fidei Tuae argumenta, & multi-

ti-

tiplicia ſpecimina amoris & obſervantiae erga Auguſtiſſimos Principes Auſtriacos, a quibus ſummis honoribus es decoratus, in bello Hiſpanico, Pannonico, Italico, & Rhenano ſemper edidiſti. Quumque ſis ſumma temperantia, manſuetudine ac incredibili humanitate praeditus, omnium animos, qui tecum verſantur, ita tibi obſtrinxiſti, ut ii beatiſſimi eſſe videantur, apud quos tu commoraris. Quis vero mirari ſatis non poteſt praeſtantiſſimas animi Tui dotes? quibus non modo eorum hominum, qui nunc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriam ſuperas.

ras. In Te enim ſitas univerſi perſpiciunt, atque admirantur omnes illas Clariſſimorum Ducum virtutes, quae vulgo aeſtimantur, laborem in negotio, fortitudinem in periculis, induſtriam in agendo, celeritatem in conficiendo, conſilium in providendo, quae tanta ſunt in Te ſolo, quanta in omnibus reliquis, quos aut vidimus, aut audivimus, non fuerunt. Tandem difficile eſt dictu, quanto in ſtudio, ac exercitatione aſſidua fueris verſatus, quibus ab ineunte aetate operam, curamque omnem conſumpſiſti, quod & quotidiani ſermones Tui declarant referti Philoſophorum

ſen-

ſententiis & doctiſsimorum virorum familiaritates, qui nobiliſsimam domum tuam perhoſpitalem ſemper frequentare ſolent. Hinc quum a curatione atque adminiſtratione rerum aliquando vacas, nullam aliam animi, corporiſque levationem peropportunam reperis, quam libentiſsime confugere ad differendum cum ſapientiſsimis viris de philoſophiae praeceptis, quae ad recte, beateque vitam ducendam quam maxime referuntur, aut ad tractandum de publicis, & privatis rebus, quarum cognitio ſummopere Reipublicae adminiſtrationi convenit. Eſt enim ad-

admirabilis quaedam continuatio, seriesque disciplinarum, ut alia ex alia nexa, & omnes inter se aptae, colligataeque videantur. Insuper quoniam antiquitatis studium curae Tibi semper fuit, summa diligentia ac ingenti industria quendam locum inter Meadiam, ipsamque Orsaviam positum prope Tsiernam fluvium nuper fodere jussisti, in quo aliqua vetustissima adparebant monumenta, ubi non solum statuae & Herculis arae detectae sunt, verum etiam quampluri-ma vota ipsi Deo dicata pro salute & incolumitate Imperatorum, ac Praesidum, variis quo-

que, diverſiſque inſcriptionibus ornata. Quis enim comprehendere animo poteſt? Quis non admirari? Quis non laude dignam judicare hanc tuam praeclaram, honeſtiſſimamque provinciam? quam exemplo praeſtantiſſimorum virorum, magna ac inſigni omnium admiratione ſuſcepiſti, quibus certe res tam vetuſtate nobiliſſimas, quam elegantia & pulchritudine celeberrimas inquirere ac perluſtrare mos ſemper fuit. Sic enim Germanicus Ae-
Tacit. An. II. 59. gyptum profectus *cognoſcendae antiquitatis*, magna, ac diligenti contemplatione avita illius Provinciae monumenta perſpe-

ſpexit. Sic etiam Julius Caeſar vir clariſſimus ob perfectiſſimam non minus in artibus ingenuis, ac in rebus militaribus ſcientiam, ſed & propter ſua praeclara geſta, quae diuturnitate temporis confirmari, & una cum ſeculis aetatibuſque hominum inveterari deberent, antiquiſſimas Trojae reliquias, & celeberrima ejus inclitae urbis veſtigia ingenti animi ſui admiratione obſervavit. Sic quidem Tu adſiduo, ac pervigili labore quotidie in Thermis aderas, ad viſenda varia antiquitatis rudera, quae ibi effodiebantur, graves ſolis aeſtus, & noxiam aëris intempe-

riem, qua ea regio laborat, nunquam extimeſcendo: & ut plebeculam paſceres, animumque ei excitares, premium non mediocre pollicebaris, unde celeberrimam, atque laudibus florentem eam regionem reddidiſti. Pro comperto enim habebas, nihil eſſe pulchrius aut praeſtantius ipſa antiquitate, quae ab omnibus gentibus omni doctrina, rerumque Majorum ſcientia clariſſimis exculta ſemper fuit, & potiſsimum a Graeciae civitatibus, ac ab illis omnium doctrinarum inventricibus Athenis. Summa fuit, ut mihi videtur, veterum Graecorum ſollicitudo, ac cura

in

in colligendis,aut custodiendis antiquitatum monumentis & vetustate & varietate notabilibus, ut integras urbes nobiliores fecerint ob vetustissimas tabulas, signa, templa, aliasque ejus generis antiquitates, quibus erant ornatae, ac prae ceteris ob

incisa notis marmora publicis, Horat. IV. od. 8.
Per quae spiritus, & vita redit bonis
Post mortem ducibus.

Qua de re Thespiae propter unum Cupidinis signum visebantur, aut Syracusae maxima Graecarum urbs, & pulcherrima in summo, atque indicibili apud alias nationes honore habe-

be-

bebantur ob pugnam equestrem Agathoclis Regis in tabulis pictam praeclare, ac in nobili Minervae templo positam. Nihil enim erat ea pictura nobilius, nihilque quod magis visendum putaretur. Quocirca Dacia, quae olim VIRTUTE HADRIANI AUGUSTI IMPERIO ADDITA FELIX erat, amplioribus nunc ornamentis, beneficiis ac utilitatibus a liberali Principis indulgentia in ipsam collatis, summam felicitatem ac majorem nunc consecuta est dignitatem, quam illius Imperatoris invictissimi ac sapientissimi tempestate. NAM CAROLUS

Apud Grut. CCXLIX.4.

LUS VI. MAGNUS AUGUSTUS bello acerrimus, virtute eximius, ſemper animo maximus, cujus laudes orbis terrae regionibus definiuntur, depulſis Thracibus in ipſam, in poteſtatem ditionemque ſuam redactam, e veſtigio Chriſtianam invexit religionem, ſanctas atque ſolidas poſuit leges, colonias deduxit, ipſaſque incolumes conſervare tueri, & confirmare decrevit. Quae ſumme haec omnia cunctis videntur magis eſſe laudanda, quum fidei Tuae Provinciam illam commiſerit, ut reipublicae tranquillitati, ſalutique populorum conſuleres, ac clauſtra

& pro-

& propugnacula Imperii Germanici custodires. Tandem, ne haec vetustatis monumenta, quibus simul & novitas gratiam & varietas delectationem & antiquitas ipsa auctoritatem conciliat, in tenebris sepulta diu jacerent, atque eorum penitus aboliretur memoria; cogitasti alicui onus hoc committere, ea nempe explicandi, atque interpretandi. At quoniam singulari amore ac benignitate in Tuam amicitiam, & fidem me jam receperas, quodam die, quum Tecum dissebam de utilitate, ac praestantia veterum numismatum, & laboriosum marmorum studium

dium celebrarem, non tam ob Chronologiam ex iis eruendam ac propter foedera, & Senatusconsulta, quam pro operibus publicis, atque Imperatorum gestis cognoscendis, quae omnia in eis expressa reperiuntur; mihi notitiam adprime gratam praebuisti, effossa juxta Tsiernam fluvium quaedam balnea, variasque Herculis icones, & aras inscriptionibus ornatas, detectas fuisse, quas ad illustrandas Tua erga me auctoritate, qua plurimum polles, animum meum impulisti, ac altius erexisti, quum Inscriptionum exemplar in potestatem meam tra-

ditum oculis perlustrassem, a quo certior factus sum, nullum omnino extare in iis vestigium Trajani, & Hadriani aetatis, sed solum quaedam potius peti posse argumenta circa Antonini Pii tempus ex Eris, quas ipsa marmora testificari videntur. Verum quum scivissem Te in eam provinciam iturum, deprecari non destiti, ut a peritissimis ac diligentioribus viris ea iterum e marmoribus excipienda curares, quae in Tuo reditu tandem mihi praebuisti; ac propterea majori delectatione, ac uberiori spe pristinam opinionem, quam jam exploratam habebam, sedulo

con-

confirmavi, non extitisse balnea haec Herculana ante Titi Aelii Antoninii Pii aevum. Sed quoniam nonnulla mihi memoria iterum erant repetenda, quamplurima vero in Graecis, Latinisque scriptoribus investiganda, atque observanda; selectae librorum suppellectilis usum perhumaniter mihi concessit, & nulla praetermisit, quae nostris faverent laboribus, eruditissimus Abbas Josephus e Principibus a Trautson, qui generis nobilitatem, quae summa ipsi, & antiquissima contigit, liberalium disciplinarum dote, & ornamento amplificare optat, cui

cor limante Minerva
Acrius, & tenues finxerunt pectus
Athenae.

Sic hanc dissertationem, quam citissime potui, ut Tuis obtemperarem jussis, confeci atque ad umbilicum perduxi. In ea enim breviter, atque dilucide demonstravi, qua in Daciae Antiquae parte hae Thermae fuerint sitae; rationesque uberius exposui, ob quas Herculanae nuncupatae fuerint, nec non omni sollitudine ac diligentia inscriptionum Eras reperire curavi, ad quas non modo ex antiquis nummis & marmoribus, verum etiam ex veteribus Jurisconsultis disciplinarum omni-

omnium cultoribus, illuſtrandas ſum adgreſſus

Materia vires exſuperante meas.

A quorum numiſmatum ac marmorum ſtudio nunquam abhorrui, quinimo huic, non minus ac aliis ſcientiis, multis ab hinc retro annis omni meo conatu incubui, quod ſummopere ad exactam, omnibuſque numeris abſolutam Romanae Juriſprudentiae intelligentiam pertinere cognoverim, ut jam apertiſſime in noſtris diſſertationibus DE UNIVERSA VETERUM JURISCONSULTORUM SAPIENTIA oſtendi, quas ſpero brevi typis daturum. Quae quum ita

ſint,

ſint, quis ſane fateri non putet? Te ſupra M. Scaurianum laudibus cumulandum eſſe. Nam etſi ille ab Antiquitate laudatur, quod Trajani temporibus Sarmigethuſam coloniam deduxerit in Dacia; Tu vero majori laude extolleris, quum has Herculis Thermas, quae per immemorabile tempus ſub terram jacentes dormierint, in apricum protuliſti, ut non immerito *Aquae Hamiltonianae* ſint nominandae, ut Aquas Sextias a C. Sextio Proconſule dixit Antiquitas. Quae quidem majoris etiam praeſtantiae, ac nobilitatis ſunt, quam DACIAE THESAURI

Ap. Grut. VI. 3.

DE-

DETECTI ſub Trajano, quum Victo Decebalo Daciam tenuit, Romaniſque legibus obedire coëgit. Aquae enim calidae, quae e terra ſponte erumpunt, ut uſus nos docet, variis morborum generibus ſunt ſaluberrimae: ſicque maximam hominum ſanitati opem tuliſſe videris, qua nihil jucundius, nihilque preſtantius non ſolum eſſe, ſed ne cogitari quidem quidquam melius poteſt. Hinc ut humanae ſaluti majori commodo ac ſpe conſuleres, lavacra, & ſellas balneares iterum reſtituere decreviſti: ob quae hercle frequens ibi convenire ſolet multarum gentium coe-

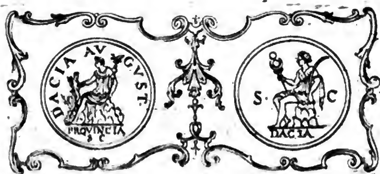
Apud Grut. XXI. 8.

tus

tus ac ingens fieri confluxus, ob loci amoenitatem, calidorumque fontium salubritatem, quibus corpora gravissimis morborum generibus correpta pristinam sanitatem recuperant, mirificeque recreantur. Plurimum ideo utilitatis hominibus adtulisti, quam olim non praestitum fuit AQUA INDUCTA COLON. DACIC. SARMIZ. PER CN. PAPIRIUM AELIANUM Legatum, & Propraetorem Hadriani. Obsecro Te denique, ut has meas lucubrationes, atque ingenii mei hocce munusculum grato animo accipere digneris, quod ego Nomini Tuo dono dare, ac dedicare volvi.

Apud Grut. CLXXVII. 7.

Nullus

Ullus dubito, quin Thermas Herculanas, quae nuper detectae ſunt in Dacia Trajani, collocandas cenſeam in Zernenſi Territorio ex Inſcriptione in Thermis reperta, quamvis e marmore indiligenter fuerit excepta, nam prae ceteris menſis abeſt in aris votivis nunquam omiſſus, ut videre eſt in collectione Gruteriana

III. IDUS. APR. SEVERO ET xii. i.
VICTOR. COSS.

& paſſim X. KAL. MAJAS, vel KAL. DEC., xxxiii. 9.
aut XIII. KAL. FEB. Conſulum epocha ſem- xxiv. 7.
per adjecta. Nunc vero inſpicienda eſt Inſcri- xxxii. 6.
ptio, de qua dicebamus. lxvii. 3.

HERCULI. AUG. VALER. M
FELIX. RUFI. SATURNINI. G. P. P
T. P. EXPR. IV. STATIONIS

D TSIER-

TSIERNEN. IIII. ID. ANNO. XI
BARBATO. ET. REGULO. COS
EX VOTO. POSUIT

Quum impraesentiarum Tsiernam vulgo vocitent fluvium, qui Thermas praeterfluit e montibus Transilvaniae decurrens, quae pars erat Antiquae Daciae. Eodem nomine insignitur etiam fluvius in Bulgaria, quem τὸν Τζερνᾶν λεγόμενον ποταμὸν *Tsernam fluvium* vocat Cedrenus, prope Pilágrum, & Stypejum confluentem, quae ejus provinciae castra erant Basilii temporibus, cujus res gestas enarrat. Hinc Zerni nomen inditum a Tserna, qui fluvius, ejus praeterfluit territorium, non levi argumento conjectamus: urbes namque a fluviis saepe nomen accepisse legimus. Carrhae urbs Mesopotamiae ἀπὸ Κάῤῥα ποταμοῦ Συρίας *a Carrba Syriae fluvio*. Antiochia Mygdoniae ἣ δὴ Μυγδόνιος ποταμῶν κάλλιστος τὴν αὐτοῦ μεταδίδωσι φήμην *cui quidem urbi Mygdonius fluviorum pulcberrimus nomen suum communicat*, teste Juliano: ut praeteream plerasque Siciliae urbes quae, ut Duris apud Stephanum refert, a fluviis denominabantur. Sic Nestum Illyriae fluvium urbi nomen dedisse suspicamur: & Istrus urbs in Ponto, quam condidere Milesii, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔλαβεν τὸ ὄνομα *fluvii nomine fuit donata*, juxta Auctorem

Hist. comp. pag. 709. edit. Paris.

ap. Steph.

Orat. ii. p. 62. edit. Lips.

Peri-

Peripli Ponti Euxini . De Colonia Zerni Ul- L. 1. π de cen-
pianus haec literis consignavit *Indicia quoque* sibus.
Zernensium Colonia . Sed error librarii in voce *Indicia* latet, qui ex Basilicis emendandus *in Dacia* καὶ ἐν Δακίᾳ ἡ τῶν Ζερμησίων ἀποικία, ubi mendum etiam irrepsit, nam loco Ζερμησίων *Zermensium* Ζερνησίων *Zernensium* reponendum ducimus, uti in Pandectis
Florentinis extat . *Zernis* enim dicitur in noti- Noris de epo-
tia Imperii , quae scripta Imperante Theodosio ch. Syrom. p. 302. ed. Flor.
Magno. Graece vero Ζέρνη apud Procopium, convenitque cum nostro marmore STATIONIS TSIERNENSIS . Singulari quidem exemplo ,
nam *Graeci* , & *Latini* , ut ait Vossius *non ha-* De Art.
bent TS , *&* *interdum* S , *interdum* T *omit-* Gram. 1. 37.
tunt . Ad Zernensium Coloniam , antiquam In-
scriptionem refert Jacobus Cujacius , *quo do-* Observ. x. 35.
ctiorem , acutiorem , aut judicii sinceriorem Ju-
risconsultum nulla aetas vidit , nulla , opinor , Isaac. Casaub.
videbit . in Ael. Lamp.

I. O. ROMULO PARENTI
MARTI AUXILIATORI
FELICIBUS AUSPICIIS CAESARIS D. NERVAE
TRAIANI
AUG. CONDITA COLONIA DACIA
ZERMIS PER
M. SCAURIANUM PROPRAETOREM

Verum pace diligentiae tanti viri dixerim, quod non Zermis, sed *Sarmiz.* id est *Sarmizaegethusa* sit legendum: insuper non Dacia, sed *Dacica*, quemadmodum illam exscripsit Wolfangus

Apud Grut. VI. 3. Lazius, ac in schedis Clusii, qui Daciam peragravit, fuit reperta

I. O. M.
ROMULO PARENTI
MARTI AUXILIATORI
FELICIBUS AUSPICIIS
CAESARIS. DIVI NERVAE
TRAIANI AUGUSTI
CONDITA COLONIA
DACICA
SARMIZ
PER
M. SCAURIANUM
EJUS PROPR

Sarmiz. ita interpunctam, integram alia exhi-

cccexxxvii. 1. bent marmora

COLON. ULPIA. TRAIAN
AUG. DACICA SARMIZGETUSA

Et alibi

CCLXII. 1. COLONIA SARMIZAEGETHUSA

Ulpiano est *Zarmizegethusa*, Dioni Ζερμιζεγεθοῦσα Ptolemaeo Ζαρμιγεθοῦσα, in Tabulis vero Ζαρμισογεγεθοῦσα.

θῆναι. Quam ob rem quae primum Zernis dicta semper idem nomen servavit. Romanis quippe mos erat in deducendis coloniis, ut antiqua nomina nunquam immutarint auctore Strabone οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παραλαβόντες καὶ πέμψαντες ἐποίκους πολλαχοῦ, συνεφύλαξαν καὶ τὰ τῶν προενοικησάντων γένη *Romani autem rerum potiti, quum colonias in varia loca emitterent, nomina tamen eorum, qui prius ibi habitarunt, conservarunt*. Trajanus Zerni Coloniae juris Italici beneficium contulit, ut Ulpianus adserit *in Dacia quoque Zernensium colonia a Divo Trajano deducta juris Italici est*. Floruit Ulpianus sub Septimio, ejusque filio Caracalla, & Alexandro Severo. Trajanus victo Decebalo πόλεις ἐν Δακίᾳ κατῴκισεν *colonias in Daciam deduxit*. Coloniae, quae jure Italico gaudebant, praeter reliquas liberalitates, plenam a tributis immunitatem adipiscebantur. Quod singularis beneficii loco nonnullis extra Italiam oppidis, aut coloniis ab Romanis fuit positum: quem ἀτέλειαν *tributorum immunitatem* largiendi morem e Graecis desumserunt, eorumque exempla, quod in plerisque aliis solebant, sunt imitati. Porro Athenienses, & Lacedaemonii foedere facto Olympiade 89. 3. Delphis αὐτονομίαν, & ἀτέλειαν concesserunt, ac utrumque Peloponnesi civitatibus ex foede-

v. p. 216. edit. Amst.

Dio LXVIII. p. 777. ed. Han.

Thuc. v. p. 302. ed. Amst.

re

re Lacedaemoniorum , & Argivorum relictum Olympiade 90. 3. Frequentioribus tamen Romani beneficiis civitates affecerunt ob eximiam erga eos fidem , praesertim post bellum Antiochicum Graecas in Asia urbes αὐτονόμους *suis utentes legibus* reliquerunt : eas vero , quae singulari fide in eo bello Romanis erant obstrictae ἀπέλυσαν τῶν φόρων *immunes a tributis statuerunt* . Quas largitiones deinde magis amplificavit Augustus , ac insequentes Imperatores , ad quos summa Imperii pervenit . Hinc Berytus in Phoenice *Colonia Augusti beneficiis gratiosa* . Hinc Tyro in eadem Provincia , ut ceteras tacitus omittam , *ob egregiam in Rempublicam , Imperiumque Romanum fidem* , Jus Italicum concessum . At non omnibus Coloniis id privilegii tributum , nam Ptolemensium Colonia inter Phoenicem , & Palaestinam sita , *nihil praeter nomen Coloniae habuit* . Similiter Caesariensis , & Capitolina *neutra Jus Italicum* sortita est . Antiochia pariter in Syria tantum Colonia facta *salvis tributis* . Itaque majus beneficium , ampliorenque largitionem consecuta videtur a Trajano Zernis , quam ab aliis Imperatoribus Augustis Antiochia , Caesarea , ac Capitolina , quae Coloniae nomen adeptae , juris autem Italici beneficio caruerunt .

p. 337.

Polyb. in Exc. legat. 36. pag. 844. ed. Paris.

a. de Censib.

Pto-

Ptolaemeus statuit Δίερνα non longe a Danubio, quam pro Ζέρνη posuisse videtur, quum duas hasce literas Ζ & Δ, ut inquit Plato in Cratylo, μεταφέρειν *ad invicem commutant* Graeci. Sic etiam Priscianus refert Latinos pro *Mezentio* dixisse *Madentio*: unde Dierna vel Zernis inter Tibissum, & Alutam erit reponenda, non vero inter Tibissum, & Rhabonem, sive Marissum; in quo turpiter alucinatus est Ptolaemeus, namque Rhabo in Danubium non exoneratur, sed in Tibissum. Justiniani vero aetate Zernis παρὰ τῇ τοῦ Ἴστρου ἠϊόνι *in ora Istri* inter Φρούρια *Castella* recensita ad arcendas Barbarorum incursiones. Romani namque Imperatores Danubii οὐ δὴ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῆ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ Φρούρια τῇδε ἐκομμώσαντο *oram oppidis, & castellis praetexuerunt passim a dextra, alicubi etiam a laeva extructis*. Id mihi in mentem revocat Drusi admirandam providentiam, qui *in tutelam Provinciarum praesidia, atque custodias ubique disposuit per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. Nam per Rheni ripam quinquaginta amplius castella direxit*. Milites certis in locis locabantur, ut latrocinia prohiberent, unde *stationarii* dicti. Eusebius cujusdam loci meminit inter Aeliam, & Hierichum, quo statio militum

III. 4.

Procop. IV. 6. de Aedific. Justin. p. 80. ed. Paris.

Flor. IV. 12.

In loc. Hebr.

collo-

collocata , quive ob auxilia viatorum ; Graecis dictus ἀνάβασις [illegible] *ascensus sanguinariorum* . Locus , quo in praesentia positae Thermae , ob frequentes grassationes ibidem fieri solitas, *Balneum Latronum* vulgo audit . Quo spectat marmor prope Thermas nuper effossum de Julio e Tribu Sergia Basso decemviro Drobetae quaestore a latronibus interfecto

D. M
IVL. L. FIL. SERGIA
BASSO. DECEMVIR
DROBETAE. QVAES
TOR. INTERFECTO. A
LATRONIB. VIX. AN.
XXXX. IVL. IVLIANVS
ET. BASSVS. PATRI
PISSIMO
ET. IVL. VALERIANVS
FRATER. MORTEM
EIVS. EXSECVTVS
F. C

De Publio Aelio e Tribu Sergia magno, qui Mursae natus in inferiore Pannonia, mentio fit in mar-
XVII. II. 1. more Gruteriano Consulibus APRONINO ET BRADVA id est A. V. C. 944. Christi 191. Commodi Imp. 16. & 12. quamvis male inscri-

ptum

ptum APRONINO pro APRONIANO , uti xvi. 9.
ex alio marmore constat. An circa id tempo-
ris , vel paullo post vixerit Julius Bassus de-
cemvir Drobetae , temerarium quidem est di-
vinare : satis autem probabile videtur ob loco-
rum viciniam ejusdem Tribus fuisse , quam me-
morant Asconius , Frontinus & passim marmo-
ra apud Gruterum , & Reinesium . Drobeta sub
Duce Daciae Ripensis in notitia Imperii , in qua
sic habetur : *auxilium primorum Dacicorum Dro-
betae* . In Tabula Peutingeri post Aegetam in
Moesia DRVBETIS posit.. Augustus saevissi- Svet. 32.
mos latrones *dispositis per opportuna loca stationi-
bus inhibuit* , viasque etiam construi curavit .
Strabo προσέθηκε γὰρ ὁ Σέβαστος Καῖσαρ τῇ καταλύσει τῶν λῃστῶν iv. p. 141.
τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν *nam Augustus Caesar latronum
excidio viarum structuram adjecit* . Neque a veri-
tate abhorret , Trajanum , cum ut viatorum ,
naviumque securitati , & commoditati prospice-
ret ; tum etiam ut latrones eliminaret , locis tu-
tioribus hominum frequentia redditis , viam in
viva rupe excisam aperuisse prope Danubium
montium difficultatibus sublatis , ut indicat mar-
mor nuper detectum in Orsavia

IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. F
NERVA. TRAIANVS. AVG. GERM
E PONT.

PONT. MAXIMVS. TRIB. POTEST
PATER. PATRIAE. COS. P. P
MONTI D BV
S ATI

Verum quum Inſcriptionem attentius poſtea perlegerim, rationem aliam excogitare coepi, qua ductum Trajanum viam hanc feciſſe ſuſpicor. Quum enim Trajanus ad Sarmigethuſam Daciae metropolim ac Decebali ſedem caſtra movere decreviſſet, excisis ac diſruptis montibus iter ſibi patefecit, ac per praerupta ſaxa ad Regiam uſque
LXVIII 773. penetravit, ut a Dione traditum ἐς αὐτὰ ἐπ' ἄκρα ἐπιχείρησιν; λόφους ἐκ λόφων μετὰ κινδύνων καταλαμβάνων καὶ τοῖς τῶν Δακῶν βασιλείοις ἐπέλασε *contendit ad editiora montium loca, indeque aliis atque aliis occupatis collibus non ſine periculo ad Regiam Dacorum pervenit*. Ubi ca-
p. 774. ſtris deinde relictis, ac regione cetera praeſidiis munita Italiam regreſſus eſt. E quo viae beneficio tot publica commoda, ac utilitates opportunae, multiplicesque derivarunt, de quibus ſupra diximus. Hanc viam Dionis veſtigiis inſiſtentes primo bello Dacico conſtitutam opinamur, id eſt A. V. C. 854. Chriſti 101. quo tempore prius bellum Dacicum fuit a Trajano ſuſceptum, ut clariſſimi viri Caſaubonus, & Fabretus exiſtimarunt: ſic ut facile poſſimus adjicere TR. P. IIII.

IMP.

IMP. II. COS. IIII. quod in noſtro marmore praetermiſſum. Sed haec ἰδὲ πάρεργον: Stationarii igitur milites poſiti erant in limitibus, unde hoſtium incurſus timebatur. Qui primi id inſtituerunt, Aegyptios ſub Pſammeticho fuiſſe Herodotus ait. Rex ille prudentiſſimus φυλακὰς *praeſidia* in urbe Elephantina adverſus Aethiopas collocanda curavit, ad Daphnas Peluſias adverſus Arabes, & Aſſyrios, & in Marea adverſus Africanos. Quae etiam viguiſſe, quum Perſae Aegyptum ſubegerunt, idem Herodotus teſtis αὐτόπτης narrat. Sub Romanis praeſidia in Syene poſita, quae Aethiopiam ab Aegypto diſterminat, ut tradit Aelius Ariſtides, ubi φρουράρχου *praeſidii praefecti* meminit. Quoniam vero ſtationariis, vel praeſidiariis militibus clauſtra, & Imperii fines concrediti: idcirco Romani Imperatores prudenti ſane conſilio eos Romana Civitate donabant, ut ἐν τιμῆς αὐτοῖς μέρει λήψεσθαι τὴν μετουσίαν τῆς πολιτείας *honoris ergo in civitatis communionem admitti ſe ſe intelligerent*. Id prius indicaverat Tacitus ubi ſermonem habet de militari Ponticorum cohorte, Trapezunte in extrema Ponti ora ad loci praeſidium relicta *qui donati Civitate Romana*. Veteranis in Pannoniam deductis Veſpaſianus

II. p. 30. ed. Amſt.

Orat. Aegypt. p. 344. edit. Oxon.

Ariſt. Orat in Rom. p. 382.

Hiſt. III. 47. p. 251. ed. T. Bat.

IPSIS. LIB

ERIS.

DCCIII. 1.

ERIS. POSTERISQVE EORVM
CIVITATEM DEDIT

1. cujus exemplum ſecutus deinde Hadrianus Imperator. Quin etiam, ut ea, quae tuebantur loca, libentius ac fidelius cuſtodirent, primus Alexander Severus donavit, dicens: *attentius eos militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent*. Ante Alexandrum vero agri ex hoſtibus capti ſaepe publicabantur. In Zerni militum ſtationem, qui locum munitum propugnabant, locatam fuiſſe liquet ex marmore aevo Antonini Pii in noſtris Thermis poſito a Valerio M. Felice.

Lamprid. 58.

Pompon. L. *ſi captivi* 2. *de captiv. & poſtl. reverſ.*

EXPR. IV. STATIONIS
TSIERNEN

Quae, ut moris erat, ex equeſtri, & peditata militia conſtabat teſte Eumenio Rhetore *nam quid ego Alarum, & Cobortium Caſtra percenſeam toto Rbeni & Iſtri & Eupbratis limite reſtituta?* Theodoſii inſuper ætate Tribunus Legionis XIII. Zerni morabatur, ut habet notitia Imperii his verbis *praefecturae Legionis decimae tertiae Zernis*. Quem utiliſſimum Codicem ex tua Britannia, VIR EXCELLENTISSIME, delatum primus in lucem protulit Vir Clariſſimus Sigiſmundus Gelenius.

Or. de ſch. inſtaur. p. 280. ed. H. S.

Neque heic praetermittere exiſtimavi nobiliſſimas

mas illas Daciæ Thermas, quarum meminit Ptolaemeus Alexandrinus (floruit enim Trajani, & T. Aelii Antonini aetate) easque ΤΑΛΤΑ AQUAS nuncupavit ac post Sarmigethusam statuit: quamvis situm, & distantiam clarius exprimat Tabula Peutingeriana a Clarissimo M. Velsero typis edita, ac nuper delata in ornatissimam & locupletem CAROLI VI. SEMPER AUGUSTI Bibliothecam, qua locus ille Aquarum describitur XIV. millibus distans a Sarmigethusa ad Orientem versus: quae nunc Warhelius nominatur, argumento petito ex ruderibus ac Inscriptionibus ibidem effossis, quae ad urbem illam veterem, & Daciae metropolim spectant, nomenque ejus praeseferunt. Sed, quod mirum, hae aquae, quarum meminit Tabula Peutingeriana, & Ptolaemeus, sine speciali regionis nomine adpellantur, ut haud facile recentiores scriptores divinarint, quo in Daciae loco erant positae, vel incerti alibi collocarint. Romani quamvis salubrium aquarum loca plerumque AD AQUAS dixerint, regionis tamen locum adjecerunt, ut ab aliis possint discerni. Itaque Antonini Itinerario *Aquae Tarbellicae* a Tarbellis in Aquitania recensentur. Aquae *Bilbilitanae* in Hispania a Bilbili denominatae, salubres ob ferri metalla, quibus locus

ille

ille affluebat. Antonino item *Aquae Celeniae* in eadem Hispania. *Aquae Cumanae*, ad quas pro-
Liv. XLI. 16. fectus Cn. Cornelius Consul. *Aquae Cutiliae* optimae stomacho, nervis, & universo corpori, ubi
Plin. XXXI. 2. Vespasianus, quum eas saepe frequentaret, mortem obiit. Quandoque aquae a Coloniae conditore cognomentum accepere, uti *Aquae Sextiae*;
LXI. de quibus in Epitoma Livii c. *Sextius Proconsul victa Salviorum gente, Coloniam condidit, ab Aquarum copia, & calidis & frigidis fontibus, atque a nomine suo ita adpellatam.* Hasce Aquas in antiquis monumentis celebratas deprehendimus, uti in
DXLVI. 6. nummo Vespasiani COL. AQUAE SEXTIAE
CCCCXV. 2. LEG XXV. Et in lapidibus AQUIS SEXTIIS,
CCCCXIII. 4. vel AQUIS JULIS, aut COL. JULIH AUG. AQUIS SEXTIIS.

Ad hunc Daciae locum AD AQUAS dictum referri videntur antiquae duae Inscriptiones COLONIAE AQUENSIUM, quarum una effossa extra Clausemburgum Trajani temporibus Colo-
Ulpian. L. I. 1. de Cens. niam Napocensem adpellatam, ut adserunt nonnulli

XXIII. 10.

I. O. M
V. VL. COR
PRO.SALVTE.SVA.ET SVORVM
JUL. AVR. DECORAT. DEC. COL
AQ.

AQ. FLA. JUL. AEDIL. ET
M. AVR. FILIORVM. S. DEC
COL. AQ QVES
V. S. L. M.
PERPETUO. ET. CORIOLANO
COS.
VIII. IDVS JVNIAS

ubi AQ. QVES legendum AQVENS, & CORNELIANO pro CORIOLANO. Lapis positus A. V. C. 990. Christi 237. Balbino, & Pupieno Imperantibus, Coss. vero L. Ovinio Corneliano, & P. Titio Perpetuo.

Altera vero Albae Juliae eruta, quae nunc Weissenburg vocitatur

DEO. SOL
HIEROBO. L — XXXIII. 3.
AUR. BAS
SINVS. DEC
COL. AEQVENS
SACERDOS. NV
MINVM. V. S. L. M

Quum igitur in Dacia Trajani marmorea isthaec monumenta fuerit reperta, colligere vel facile possumus, ea non spectare, ut Reinesius, & Cellarius opinantur, ad AQUAS in Moesia inter Aegetam, & Dorticum positas Antonini Itinera-

nerario, quarum meminit Justinianus Novella XI. *in Aquis quae est provinciae Daciae Ripensis*; Verum potius AD AQUAS in Dacia Trajani pertinere arbitramur, quemadmodum etiam subodoratus est emunctae naris V. C., & Criticorum princeps Petrus Wesselingius. Neque heic alia est omittenda Inscriptio, in quâ Colonia Aquensium etiam recensetur

In Vet. Rom. Itinerariis p. 219. & 269. Amst. an. 1735.

XII. 8.

I. O. M
PRO. SALUTE
CL. POMPEJUS
FAUSTUS. DEC
COL. AQ

Sed nunc tempus est, ut reliquas Inscriptiones nostris in Thermis repertas explicemus. Legio XIII. Gemina ab Trajani temporibus in Dacia erat posita. Hinc in nostris Thermis mentio T. Aurelii Geminiani Veterani Legionis XIII. geminae in base Herculis signi.

HERCVLI INVICTO. T. AV. GEMIN
IANVS VET. LEGIONIS XIII. GEM
ANTONINIANAE. EX VOTO. POSVIT

Occurrit etiam legenti Gruterum id cognominis praesertim

DCLVII. 5.

M. CASSI. M. F.
GEMINIANI

Non

Non procul a Thermis nuper effossus lapis alter, quo eadem Legio memoratur

DIIS MAGNIS
ET. BONIS. AESCV
LAPIO. ET. HYGIAE
MARC. AVR. VETE
RANVS. PRAF. LEG
XIII.G.ANTONINIAN
V. L. M. S

Praefectus Legionis heic idem est, ac Marcello Jurisconsulto *Tribunus Legionis*, ille scilicet, L. 25 ff. de testam. milit. *qui ad aerarium, aut in commentarium principis* delatus erat, ut clarius explicat Modestinus. L. 32. ff. ex quibus causis: Vegetio vero Tribunus major vocitatus *Tribunus major per epistolam sacram Imperatoris judicio* II. 7. p. 35. ed. P. S. *destinatur. Minor Tribunus provenit ex labore.* Ac alibi *Praefectus Legionis, qui absente legato*, 9. p. 28. *tanquam vicarius potestatem maximam retinebat.* Hosce Tribunos ita distinxit aevo Alexandri Severi Ulpianus L. 2. ff. de his qui not. infam. *Tribunus*, nempe, *sive cohortis, sive legionis*. In lapidibus autem non Tribunus major, aut legionis, sed *Praepositus*, vel *Praefectus legionis* CLXIV. 4. denominatur, in altero praesertim marmore Dacico, CCCLXXXVII. 8. ubi de C. Rutilio Coclite CCCCLXV. 2. PRAEF. LEG XIII. G. Sub Imperatoribus Byzantinis insignis praefecti legionis titulus adhuc

F vige-

vigebat, namque L. Voconio Viro Conſulari, ac urbi praefecto ſub Valente tributum fuiſſe e
CCCXLVII. 1. marmore Gruteriano edocemur. Quod in cauſſa fuit, cur Vegetius, qui ſub Valentiniano II. floruit, tam dilucide praeclarum munus illud militare expoſuerit, nam, ut patet, ſaepe *ſui*, &
Lipſ. de milit. Rom. lib. 1. Dial. 11. *ſuperioris aevi inſtituta aut mores miſcet, aut confundit*. Sed in viam redeamus. De L. Aurelio milite ejuſdem legionis lapis inventus Albae Juliae haec habet.

L. AVRELIVS. INGENVVS
DXXVIII 8. MILES. LEG. XIII. GEM
ANTONINIANAE

Legionem XIII. Geminam Trajanus in Dacia
LV, p. 564. locavit, cujus meminit Dio τό τε τρίτον καὶ δέκατον (στρατόπεδον) τὸ ἐν Δακίᾳ, τὸ Δίδυμον *decimatertia* (Legio) *Gemina in Dacia*, ita dicta ſecundum ordinem delectuum, uti Dio itidem prodidit, ubi de X.
1.deBell.Gall. Legione Caeſaris *cui indulſerat praecipue, & pro-*
XXXVIII. p 90. *pter virtutem confiderat maxime*. οὕτω δὲ δὴ τὰ πολιτικὰ στρατόπεδα πρὸς τὴν τῶν καταλόγων τάξιν ὠνομάζετο· ὅθεν τινὲς καὶ νῦν ὁμοίως τὰ νῦν ὄντα τὰς ἐπικλήσεις ἔχει: *ſic enim ſecundum ordinem delectuum Romanae Legiones nominabantur, bodieque eadem ratione cognomenta ſua ſortiuntur*. Hiſtoriam Dio ſcripſit ſub Alexandro Severo. Geminae vero dicebantur, quum diſſipatis aliis

Le-

Legionibus in caeteras admiſcebantur ἀφ' ὅπερ καὶ δίδυμα ὀνομασμένα νενόμισται *ex quo geminas appellationem trahere putatur* , ut explicat idem Hiſtoricus . Antoniniana deinde , ut opinor , adpellata ob virtutem in Dacia ſub Antonini Pii Imperio . Hinc in lapide Albae Juliae reperto LV. p. 564.

PRO SALVTE. IMPERII
ROMANI. ET VIRTVTE II. 11.
LEG. XIII. G. SVB M. STATIO
PRISCO.

Marcus Statius Priſcus Legatus Auguſti , Propraetor Daciae fuit ſub T. Aelio Antonino , ut teſtificatur Inſcriptio in Tranſilvania , quae pars erat antiquae Daciae , uti praediximus.

DIANAE XL. 13.
AVG
PRO SALUTE IMP
CAES
TITI AEL HADRIANI
ANTONINI AVG. PII
P P
M STATIVS PRISCVS
LEG. AVG. PR. PR
V. S. L. M

Sic etiam

ALA AVGVSTA APPELLATA OB Apud Grut. MVII. 3.

VIRTVTEM IN BRITTANIA.

Et

CVI. 1. ALA AVG. GORDIA. OB VIRTVTEM APPELLATA IN BRITTANIA.

Ante id temporis Legionem XIII. Geminam tantum dictam arguit marmor ſub Veſpaſiano poſitum, in quo de Lucio Lepido Proculo ſermo habetur.

MCXCVI. 4. PRIM. LEG XIII. GEMIN
DONIS DONATO AB
IMP. VESPASIANO AVG
BELLO IVDAICO

Columella Capitolina, in qua inſcripta NOMI-
DXIII. 2. NA LEGIONVM, habet XIII. GEM. uti &
3. altera apud Maffaeos perſimilis columna. Alia item inſcriptio, quam divulgavit Antiquitatibus illuſtrandis natus Gisbertus Cuperus, quae Calpurnium Proculum *Tribunum in Dacia Legionis XIII. Geminae* memorat.

Not. in Lactan. de Mort. perſec p. 210. ed. Ult.

ΧΕΙΛΙΑΡΧΟΝ
ΕΝ ΔΑΚΙΑ ΛΕΓΙΩΝΟΣ
ΙΓ. ΓΕΜΙΝΗΣ

Qui dein ſub M. Aurelio, & Lucio Vero Legatus, ac Propraetor fuit Daciae, ut inſcriptus lapis Albae Juliae exponit

LXXXIII. 10. FORTVNAE. AVG

SAC

SAC
P. CALPVRNIVS PROCVLVS
LEG AVGG
PR. PR

Qua vero tempestate, quave occasione id cognomenti adepta fuerit, haud facile cognosci licet. Verisimile sane videtur, tum temporis evenisse, quum *Germanos & Dacos* T. Antoninus *contudit per Praesides & Legatos*, de quo Capitolinus: nam in Dione, e quo plura exci- c. 5.
pere possemus, desiderantur gesta T. Antonini, ut Xiphilinus monuit τὰ περὶ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς ἐν τοῖς LXX. p. 798.
ἀντιγράφοις τοῦ Δίωνος οὐχ εὑρίσκεται *acta Antonini Pii non inveniuntur in exemplaribus Dionis*. Sub idem tempus praeter *Antonianae* cognomentum, alia quoque sortitam fuisse legionem XIII. Geminam, *Piae* nempe & *Fidelis*, conjicimus e lapide Romano, Prisco Licinio posito LEG. AVG. PROV. DA- CCCCXCIII. 1.
CIAE LEG. LEG. XIII. G. P. F. namque non ad alium Augustum pertinere videtur, quam ad T. Antoninum, sub quo P. Licinius Legati, vel Praesidis Daciae munus exercebat, quum *Legatus* sub nomine *Praesidis* contineatur. Idque cla- L. 1. π. de Of-
rescit diligenter, accurateque marmor inspicien- fic. Praef.
ti: in eo quidem recenset Q. Cassius Domitius Palumbus, ordine licet praepostero, dignitates,

qui-

quibus perfunctus Priscus Licinius, initio facto ab illis, quas, dum mortem obiit, possidebat sub AVGG. scilicet sub Aurelio, & Lucio Vero, ceterasque postea enumerat, quas ab AVG. acceperat, quo T. Aelius Antoninus designari videtur, ac demum a Divo Hadriano vexillo militari donatus in expeditione Judaica. Cognomenta isthaec *Piae* & *Fidelis* Legionem XIII. Geminam conservasse itidem sub Commodo ex Al-
LVI. 7. bae Juliae marmore liquet.

VICTORIAE
CCLIX. 1. ANTONINI AVGVSTI
L. ANNIVS. ITALICVS
HONORATVS LEG
AVG. LEG XIII. G
ANTONINIANAE
PRAFECTVS AERARII
MILITARIS SODALIS
HADRIANALIS. CVM
GLAVDIA TORQVATA
SVA. ET ANNIIS ITALICO
ET HONORATO. ET
ITALICA. FILIIS

Alius fuit ab Lucio Annio Fabiano cui
LEG. AVG
CCCLIV. 5. PRO. PR. PROVINC. DAC
COL.

COL. VLP. TRAIANA ZARMAT

marmor posuit. Consulatum gessit cum M. Nonio Muciano, ut Chronicon Alexandrinum, & marmora testantur A. V. C. 954. Christi 201. Severi 9. Caracallae Imp. 4. sed e diverticulo in viam. Antoninus Pius quandoque Antoninus ἁπλῶς dictus, uti ab Junio Mauritiano adpellatus. *Divus Hadrianus in Plotinae, & proxime Imperator Antoninus in Faustinae Augustae persona constituit*. Quod Antonino Pio convenire exploratum est. Alibi etiam *Imperatorem Antoninum* vocat, & in marmore Clausenburgi Transilvaniae

xxxii. 6.
cccx. 6.
cccxiii. 6.
L. 57. π. de Leg. II.
L. 23. π. de usu, & usuf.
xi. 3.

I. O. M
TRAIANO
PRO. SALVTE. IMP
ANTONINI
ET
M. AVRELI CAES
MILITES CONSISTENTES
MVNICIPII
POSVERVNT
S̄I

Non negarim tamen in Pandectis Antonini nomen etiam Marco, ac Caracallae tribui ab Jurisconsultis, qui sub iisdem Principibus, aut iis proxi-

proxime defunctis vixerunt, vix autem a posterioribus. Ad Antonini victoriam spectare videtur nummus Senatusconsulto in honorem T. Antonini Romae percussus apud C. V. Comitem Mediobarbum, in quo mulier stans, dextra galerum inversum, sinistra labarum tenet, cum epigraphe DACIA. In altera autem parte legitur AE. ANTONINVS AVG. PIVS P. P. COS. II. S. C. id est A. V. C. 892. Christi 139. Antonini Pii Imper. 2. Statua item erecta Antonino Pio a Clodio Sexto praefecto militum Dacorum Jassiorum, ut in marmore patet vico proximo Ulpiae Trajanae

CCLIX. 8. EX VOTO XXX
MAGNO ET INVICTO IMP. CAES
T. AELIO HADRIANO ANTONINO
PIO AVG. PONT. MAX. TRIB. POT
XVI. COS. III. PP. PRO SALVTE. ET
FELICI PONT. MAX ET ANNIAE
FAVSTINAE AVG. CONIVGI. C. CLOD
VI PRAEF M. DACORVM. IASSIOR
HANC STATVAM. IN AVRARIA
NVMINIBVS MAIEST. EORVM

Sextus cognomenti loco positus, ut in marmore
MCXXXII. 3. apud Gruterum

M. CORNELIVS SEXTVS

Mar-

Marquardus Gudius de antiquitatibus cum Graecis, tum Romanis meritus COS. IV. pro III. ponendum putat, quem Antoninus iniit A.V.C. 898. Christi 145. Antonini Pii Imp. 8. sed tunc Faustina demortua, ut ait Capitolinus *tertio anno imperii sui Faustinam uxorem perdidit*. Ideoque frustraneum fuit vota pro ejus salute solvi. At major difficultas nascitur ex anno TRB. POT. XVI. qui respondet A. V. C. 906. Christi 153. Quod non vidit Gudius, vidit tamen Massonius. Dicendum igitur Inscriptionem vel male fuisse exscriptam, aut marmor depravatum, quae libenter eruditissimis viris relinquimus, nam longe ab instituto nostro aberrare non licet.

In Ant.Pio.6.

Magnus Scaliger τὸ IN AVRARIA emendat INAVRARI FE. Sed male, nam Inscriptio indicat statuam Antonino, & Faustinae positam fuisse ad aurifodinas, quas ab Trajani temporibus in Dacia viguisse constat ex alia Inscriptione Schlatniae in Transilvania de Hermia Trajani liberto Aurifodinarum Dacicarum procuratore

D. M

M. VLPIO. AVG. LIB

HERMIAE

PROC. AVRARIARVM

DXIV. 7.

Hinc *collegium Aurariarum* in marmore Zalaknae

G I. O.

cxxv. 6. I. O. M
PRO SALVTE IMPERATORIS
COLLEG. AVRARIARVM
L. CALPVRNIVS
D. D

C. igitur Clodius Sextus praeerat militibus Dacicis Jaſſiis, qui metallarios adſervabant, ne aufugerent, ut clareſcit teſtimonio Clementis ſanctiſſimi Pontificis Romani, ubi Chriſtianos hortatur, ut eorum, qui propter nomen Chriſti ab Infidelibus affliguntur, ſi ad ludum, aut ad beſtias, ἢ μέταλλον *aut ad metalla* damnati ſint, curam gerant, καὶ εἰς μισθαποδοσίαν τῶν στρατιωτῶν, *ac milites donis cumulent*, ut ab eis alleventur, & curentur. Quin fratribus ἐν μετάλλοις *in metallis* datis pecuniam ac veſtem conferre Eccleſiae Romanae in laudabili more ſemper poſitum fuiſſe fatetur Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus in epiſtola ad Soterem Papam. Lazius tamen vir doctiſſimus ac de Antiquitate benemeritus Legionem XIII. Geminam non ab Antonino Pio, ſed a Marco Aurelio *Antonianam* denominatam arbitratus eſt. Verum ex marmore in Vico Oſtrohienſi Ulpiae reperto ſatis ſuperque refelli poteſt

Conſtit. vi.

ap. Euſeb. E. H. iv. 23.

in Com. Reip. Rom. p. 624. & 678.

C. RVTILIO. C. F. COCLITI
VIRO. GYMNASIARCHAE
LEG.

LEG. IMP. CAES. M. AVR. ANTONINI cccclxv. 2.
AVG. PROPR. DACIAE HONORVM
OMNIVM. CANDIDATO. PRAEF. LEG.
XIII. G. DONATO. SACRA. CORONA
MVRALI. OB. REM. FORTITER GESTAM
IN EXPEDITIONE. DACICA. S. P. Q.
VLP. TRAIA. SARM. PATRONO
DE. REP. B. M. P.

Cur enim C. Rutilius dicatur praefectus Legionis XIII. Geminae tantum, sine accessione *Antoninianae*, non video, quum sub M. Aurelio in expeditione adversus Dacos militaverit. Cui congruit, quod ob ipsius virtutem in eo bello murali corona fuerit donatus. Si enim Legio XIII. Gemina a Marco Aurelio denominata fuisset, cur id cognomenti omissum in publico monumento a Senatu Populoque Sarmigethusae Rutilio posito, qui adhuc vivebat, ac munus gravissimum Legati Augusti, & Propraetoris Daciae gerebat? Dacos M. Antoninus vicit anno Christi 168., ut habet Eusebius. Ad Marcum Aurelium potius spectare videtur Legio VII. dicta ANTONINIANA P. FELIX uti ex inscriptione apud Gruterum, in qua Germanicus, & Parthicus denominatur. Neque cognominem a se Legionem XIII. Geminam Antoninianam fecisse vide-

cclx. 14.
Capit. in Antonin. 9.

tur Bassianus Antoninus Severi filius, nam Antoniniana denominata fuisset in marmoribus in Dacia ei positis, dum adhuc vitam degebat: quod aliter evenisse marmor Albae Juliae ostendit

vi. 6. I. O. M. ET
IVNONI. REGIN
PRO. SAL. IMP. M. AVR.
ANTONINI. PII. AVG. ET
IVLIAE. AVG. MATRIS. AVG
M. VLPIVS. MVCIANVS
MILES. LEG. XIII. GEM
HOROLOGIAR. TEMPLVM
A. SOLO. DE. SVO. EX VOTO
FECIT
FALCONE. ET. CLARO.
COSS

Consules, qui Scaligero crucem fixerunt, sunt suffecti, non ordinarii, ut animadvertit CL. Reine-
xxxii. 10. sius. Bassianus Antoninus saepe in Inscriptionibus
xxxix. 3. Gruterianis M. AVRELIVS ANTONINVS adpellatus, uti etiam in nummo ΚΝΙΔΙΩΝ *Cnidiorum* Μ. ΑΥΡ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ; ΦΟΥΛ. ΠΛΑΥΤΙΛΛΑ *Marcus Aure-*
Dio lxxvi. *lius Antoninus*, *Fulvia Plautilla* ejus uxor Plau-
p. 857. tiani praefecti Praetorio filia. Ab Antonino Caracalla Legionem VIII. ANTONINIANAE AV-
GV-

GVSTAE cognomentum obtinuisse evincit marmor, ubi mentio fit de M. Aurelio CL. Pompejano cviii. 1.

MIL. LEG. VIII.
ANTONINIANAE
AVG

ut ex Era patet

IMP. D. N
ANTONINO IIII. ET
BALBINO II. COS.

A. V. C. 966. Christi 213. Carac. Imp. 16. Sic Legio XXII. cognominata ANTONINIANA ab Antonino Helagabalo

DEAE EPONAE. M. OPILIVS RESTIO lxxxvii. 4.
MILES LEG. XXII. ANTONINIANAE P.P.F
IMMVNIS. COS. CVRA. SALENS. VICO
SALODOR. DD. XXII. KAL. SEPTEMBR
D̄. N. ANTONINO AVG. II. ET SACER
DOTE. II. COS. V. S. L. M.

Era expressa in Tabula lapidea Romae reperta in qua habetur

IMP. ANTONINO ĪĪ. ET. SACERDOTE II. ccc.
COS.
P. R. C. ANN. DCCCCLXXII.

id est *post Romam conditam* ann. 972. qui respondet anno Christi 210. Helagabali Imp. 2.

Legio-

Legionem V. Macedonicam in Dacia ſtativa etiam habuiſſe auctor eſt Dio πέμπτον (στρατόπεδον) Μακεδονικὸν ἐν Δακίᾳ *quinta* (legio) *Macedonica in Dacia* : inter veteres numerata , nomine a Provincia accepto , ex qua ab Auguſto in Germaniam inferiorem traductam Trajanus in Dacia locavit. Quod adſtruit marmor in Thermis Herculanis , quo Calpurnii Juliani viri Conſularis Legati Legionis quintae Macedonicae mentio fit perhonorifica

LV. p. 564.

LEG. LEG. V. MAC

Monumentum quidem Antiquitatis praeclarum , nam in corpore Inſcriptionum , quas collegit Janus Gruterus , quamvis Legio Macedonica frequenter memorata in marmoribus , raro tamen mentio ipſius facta in iis , quae in Dacia detecta ſunt , nam duas tantum Albae Juliae Inſcriptiones effoſſas offendimus , unam ubi de C. Julio
V. 4. Frontoniano veterano LEG. V. MAC. Alteram
LXVII. 9. de Q. Cornelio Silvanio LEG. V. M. Binas vero reperimus , quae Legionem illam in Moeſia conſiſtentem deſignant . Prima Tarracone , qua M. Valerius Propinquus Grattius nominatus

CCCCLXXXI. 1. TRIB. LEG. V. MAC
IN MOESIA

In al-

In altera autem Firmi in Piceno Lucius Volcatius recensetur

TRIBVNVS MILITVM LEG V MACEDONICAE. IN MOESIA cccccxc. 2.

Sed haec ad Aureliani tempora, vel post amandanda, *qui Provinciam Daciam, a Trajano constitutam, reliquit*. Vop. in Aurel. 39. Plenius haec prosequitur Rufus Festus in Breviario: *Trajanus Dacos sub Rege Decebalo vicit, & Daciam trans Danubium in solo Barbariae provinciam fecit, quae in circuitu habuit decies centena millia. Sub Gallieno Imperatore amissa est, & per Aurelianum translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt*. Lactantius *Daciam novam* adpellat, in eam deductis Legionibus XIII. Gemina, & V. Macedonica, quae postrema, nam de altera supra sermonem fecimus, per varias praefecturas in Moesia fuit distributa, ut in notitia Imperii, sub dispositione Ducis Daciae Ripensis, cujus dignitatis meminit Valentinianus in Leg. XIII. Cod. Theod. *de operibus Publicis*.

Sub Imperatore Philippo Seniore legionem V. & XIII. adhuc in Dacia Trajani hyberna egisse nummi sub ipso cusi satis ostendunt apud Vaillantium Antiquariorum vel facile principem. In

uno

ūno enim ; ut ceteros praeteream ; mulier visitur utraque manu duo

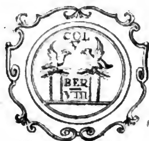

signa militāria tenēns notis V. & XIII. insignita ; cum epigraphe PROVINCIA DACIA . Sed in alio ejusdem Imperatoris nummo , qui non ad Daciam , sed ad Heliopolim pertinet , figurae duae sunt viriles cum vexillis duobus , & clypeis itidem , quibus innituntur , inscripto COL. HEL. LEG. V. MACED. VIII. AVG. *Colonia Heliopolis Legionum quintae Macedonicae , octavae Augustae*

Num-

Nummus in Heliopoli Phoeniciae Julii Colonia, non vero Aegypti, ut quidam falso opinati sunt, percussus, quae postea *a Divo Severo Italicae Coloniae Rempublicam accepit*. In eam transmissi ab Augusto Veterani ad Coloniae supplementum eodem tempore, quo Berytum quintae Macedonicae, & octavae legionum milites traducti fuerunt. Hinc in nummo Augusti COL. BER. V. VIII. *Colonia Berytus, quinta, octava,* subauditur *Legio* Ulp. L. I. ff. de Censib.

Duae Aquilae Legionariae; quae ibidem visuntur, Veteranos duarum Legionum in Berytum Coloniam deductos denotant. Nomina Legionum Strabo omisit, quum de Beryto mentionem facit δεδεξαμένη δύο τάγματα ἃ ἵδρυσεν Ἀγρίππας ἐν αὐτῇ *duabus Legionibus ibi ab Agrippa collocatis* anno tertio Olymp. CXCI. V. C. 740. juxta Eusebium, M. Crasso, & Cn. Cornelio Lentulo Coss. uti in marmore Ancyrano: earum nomina nummus XVII. p. 755.

Augusti exhibet, Philippi vero senioris numisma veterano illos Legionum V. Macedonicae, & VIII. Augustae partim etiam in Heliopolim urbem ejusdem Provinciae Phoeniciae deductos fuisse manifesto demonstrat. Haec ampliore Commentario illustravit V. C. Vaillantius.

Praeter Legionem decimam tertiam geminam, & quintam Macedonicam, de quibus sermonem habuimus, occurrit pariter LEG. G. V. M. *Legio gemina victrix Minervia* in laterculis Thermarum inscripta, quam in Dacia hyemasse verisimile videtur, ex quo ei praefuit Hadrianus, etenim *se-*
Spart. in Hadr. 3. *cunda expeditione Dacica Trajanus eum primae Legioni Minerviae praeposuit, secumque duxit*. Quod adstruit item marmor priscum, ubi de Ti. Claudio Vitali BELLO DACICO SVCCESSION. PROMOT. EX LEG. PRIMA MINERVIA.
cccxci. 4. In lapidibus vero apud Gruterum (nam πρόχειρα amplius non sunt ex selecta & copiosa Bibliotheca C. V. comitis Pertusati, Reinesius, & Sponius) nusquam *gemina*, aut *victrix*, uti in
dlxvi. 6. nostro laterculo legitur, sed LEG. MINERVIA
cccxlviii. 1. vel LEG. Ī. MINERV. Nec mirum, siquidem & *legiones ex usu temporis huc illuc mearent, glis-scerent numero, & aliquando minuerentur*. Hanc
Tac. An. iv. 5. Legionem Domitianus in inferiore Germania instituit,

ſtituit, ut a Dione traditum Δομιτιανὸς τὸ πρῶτον (στρατόπεδον) τὸ Ἀθηναῖον τὸ ἐν Γερμανίᾳ τῇ κάτω. In altero autem LV. p. 564.
laterculo etiam inſcripta LEG. XIII. G. A. id eſt, *Legio decimatertia gemina Attilii*. Lazius de Antiquitatibus Romanis benemeritus ad Attilium Com. R. R.
Hiſtrium, qui Pannoniae praefuit ſub Claudio, v. 20.
eam Legionem referendam putavit. Auxiliares etiam copias in Dacia ſtativa habuiſſe compertum eſt ex Inſcriptione in alio laterculo, qui Thermarum pavimentum exornat, in quo ſic habetur:

VEXILLATIO DACIARVM

Quam expendere ac illuſtrare infructuoſum non eſt, ut allucinationem detegamus clariſſimi Viri Hadriani Turnebi, qui *vexillationem* intelligi tan- Adverſ. III.
tummodo exiſtimavit de veteranis ſub vexillo re- 3. & v. 2.
tentis, donec praemia, agros acciperent: quo magis etiam indicare pro virili poſſimus ope aliorum marmorum, quibus ex gentibus auxilia iſthaec in Dacia conſtarent. Vexillationes idem ſunt ac vexilla, etenim quam Svetonius *Germanicorum vexillationem*, Tacitus *Germanica ve-* In Galb. 20.
xilla nominat. Vexilla ſunt vexillarii milites: Hiſt. I. 30.
hinc *vexilla delectorum ex Illyrico, & Aegypto* Ann. XV. 26.
apud Tacitum, vel ubi de *Germanorum vexillis* Hiſt. I. 70.
mentionem habet, aut de *vexillis inferioris Ger-* I. 53.

maniae. Ex quo evidens eſt vexillorum appellatione ſemper de auxiliaribus copiis intelligi: quo nomine tam pedites, quam equites comprehenſi,
Hiſt. III. 15. nam *vexillares cohortes*, quae *legionariis cohorti-*
An. XII. 38. *bus* opponuntur, auxiliariae ſunt, uti & *vexil-*
Hiſt. III. 6. *larii e cohortibus*. Vexilla Livio itidem ſunt au-
XXXIX. xilia: *undecim vexilla ſocium nominis Latini*. Cla-
CCCCIII. 1. rius in lapidibus PRAEF. AVXILIORVM Veſpaſiani, & Titi ejus filii tempeſtate, vel DVX AVXILIORVM ſub Septimio Severo, & Cara-
CCCCVII. 1. calla, PRAEPOSITVS VEXILLATIONIBVS ſub idem tempus dicitur: unde de auxiliis explicandum marmor M. Aurelii aevo, qui PARTHICVS dictus in nummis, poſitum Lucio Neratio Volcatio Proculo

CCCCXII. 4. MISSO. AB. IMP.
ANTONINO. AVG. PIO. AD
DEDVCENDAS
VEXILLATIONES. IN SYRIAM
OB BELLVM PARTHICVM

In qua ſignificatione VEXILLATIO DACIARVM uſurpata in noſtro marmore, ut opinamur, auxiliares nempe copiae, quae in Dacia ſtativa agebant, quarum aliquot nomina in la-
CCCCXLVIII. 3. pidibus memorantur: COHORS. I. PANNONIORVM IN DACIA vel COHORS AFRO-

RVM

RVM IN DACIA aut EQVITATVS GAL- CCCCLV. 9.
LORVM IN DACIA. Verum aetate Vegetii, DL. 5.
qui vixit ſub Valentiniano II. cuique opus ſuum
nuncupavit, Vexillationes de equitibus auxilia-
riis tantum dictae: *Equitum alae dicuntur ab eo* II. 1.
*quod ad ſimilitudinem alarum ab utraque parte pro-
tegunt acies, quae nunc VEXILLATIONES vo-
cantur, ab eo quod velis, hoc eſt flammulis utuntur.*
Alarii enim *equites* erant, verum ex ſociis con- Tac. IV. Ann.
ſtabant. Atqui longius ante Valentinianum ve- 73.
xillatio hanc ſignificationem ſortita fuerat ſub
Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano, ut
ex Codice Juſtinianeo ſatis perſpicuum eſt, ubi
de Veteranis, *qui in Legione, vel vexillatione mi-* L. 9. C. quan-
litantes: quae deinde Conſtantii Auguſti aevo ma- do prov. non eſt nec.
gis viguit, namque dictum reperitur ibidem,
univerſis tam legionibus, quam vexillationibus. Ac- L. 2. C. de he-
cedunt huc *Vexillationes Palatinae, & Comitaten-* red. Dec.
ſes, id eſt, equites ſub Theodoſio Magno in no-
titia Imperii. Alia tamen eſt vexillatio legionis,
quae de Veteranis accipienda, *qui exauctorati* re-
tinebantur *ſub vexillis, ceterorum immunes, niſi* Tac. An I. 36.
propulſandi hoſtis. Sic lapidem effoſſum Vallo Se-
veri in Britannia interpretari oportet.

IMP. CAESARI CCLVI. 8.
T. AELIO HADRI
ANO.

ANO. ANTONINO
AVG. PIO. P. P
VEXILLATIO
LEGI. XX. VAL. VIC. E
PER. MIL. P. III

LV. p. 564. De Legione XX. *Valeriana victrice* videsis Dionem, quae sua aetate, id est sub Alexandro Severo, id nominis non amplius retinebat in Britannia. Eodem modo apud Tacitum *tertiae* Hist. 2. 24. *decimae Legionis vexillum*, aut *vexilla nonae*, *se-* III. 22. *cundaeque*, & *VICESIMAE Britannicarum Legionum*, vel *Vexillarii trium Britannicarum Legio-* II. 100. *num*, de Veteranis usurpabantur.

Disquirendum nunc restat, qua tempestate, aut sub quibus Imperatoribus Thermae Herculi sacrae fuerint constructae, quumque aliunde auxilium frustra quaeramus, praestat nonnulla conjectanea deducta ab ipsismet marmoribus, quae in Thermis reperta sunt, in medium proferre, quam rem intactam relinquere. Ubi primum abs Te, VIR EXCELLENTISSIME, certior factus sum prope fluvium Tsiernam Thermas Herculi sacras detectas fuisse, in ea tunc eram sententia, ut facile crederem illas sub Trajano excitatas, quoniam Zernis colonia fuit Trajani: tum quia Trajanus Herculem praecipue colebat,

unde

unde *domus Ulpiorum conservator* dictus in veteri Inscriptione ab ipsius liberto posita

H E R C V L I — XLV. 1.
CONSERVATORI
DOMVS VLPIORVM
SACRVM
M. VLPIVS
V E R E C V N D V S

Animo etiam alia succurrebant, quae magis me confirmabant, Trajani vota Jovi, & Herculi soluta ob subactam Daciam, ac regem ejus bello devictum.

IOVI STATORI — XXIII. 3.
HERCVLI VICTORI
M. VLP. NERVA TRA
IANVS CAESAR
VICTO DECEBALO
DOMITA DACIA
VOTVM SOLVIT

Vota insuper Herculi facta pro salute Trajani, & Marcianae Sororis Augusti a Colonia Sarmizegetusa Daciae metropoli

DEO HERCVLI — XLVI. 1.
PRO. SALVTE
DIVI TRAIANI
AVGVSTI. ET

MAR-

MARCIANAE
SORORIS AVG
COLONIA DAC
SARMIZ

ccccxxxvii. 1. Colonia Sarmizegetusa dicta COL. VLPIA TRAIANA AVG. quae *ejusdem Juris Italici* beneficio, ac Zernis gaudebat.

Ulpian. L. 1. π. de Censˌ

Verum inani spe deceptum statim me sensi; ubi Inscriptionum exemplar, quae in cellis Thermarum extant, mecum, VIR EXCELLENTISSIME, communicasti, in quibus nonnulla animadverti, quae seculum T. Aelii Antonini Pii potius respiciunt, quam Trajani, vel Hadriani; non desperans, ut quae adhuc latent, & sub terram ibidem jacent monumenta, in lucem protrahat aetas, e quibus possent clariora documenta nobis manifestari. In primis marmor in Thermis Herculanis perfossum, ac nomen M. Sedati Severiani praeseferens, ad Antonini Pii seculum spectare videtur

S. V. C
PRO SALVTE
M. SEDAT
SEVERIANI
LEG. AVG.

Marcus Sedatus Severianus vixit sub Antonino Pio,

Pio, ut bina marmora apud Janum Gruterum ostendunt, ac primum Tabula marmorea Palatii nobilissimorum Principum Columnensium, in qua M. Sedatus inter eos recensetur, qui ad ampliandum templum sub Antonino Pio pecuniam contulerunt.

M. SEDATIVS C. FIL CXXVI.
SEVERIANVS

Epocha in marmore insculpta

IMP. CAESARE T. AELIO HADRIANO
ANTONINO
PIO. P. P. III. M. AELIO AVRELIO
CAESARE COS.

Id est A. V. C. 893. Christi 140. ut habet Chronicon Alexandrinum, Antonini Pii Imp. 3. Pergami M. Sedatum cognovit Aelius Aristides, ac honoris causa Senatorem Romanum designat τινὶ Or. sacr. II.
τῶν ἐκ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς quem postea deinde nominat p. 301.
Σεδᾶτος ὄνομα αὐτῷ βέλτιστος ἀνδρῶν *Sedatus ei nomen erat vir optimus*.

In tabula altera marmorea Ostiensi, quam exscripsit vir doctissimus Jacobus Sirmondus, nomen M. Sedati etiam insculptum reperimus. MLXXVII.

M. SEDATVS C. F. SEVERIANVS

Epocha petenda ex Consulibus, quorum ibidem mentio fit

MV. ACILIO GLABRIONE
M. VALERIO HOMVLO COS.

A. V. C. 905. Christi 152. Antonini Pii Imp. 15. Alteram nunc denuo proferamus Inscriptionem
p. 26. in Thermis repertam ac sub Antonino Pio positam a Valerio M. Felice, qui HERCVLI. AVG. (ita enim designatur T. Antoninus, ac eodem titulo gavisum valde fuisse Commodum ejus nepotem e nummis, & lapidibus constat) ex voto aram posuit, ut Epocha Consulum clare patefacit

BARBATO. ET REGVLO. COS

A. V. C. 910. Christi 157. Antonini Pii Imp. 20. Cajus Julius Africanus *Barbarum* vocat, non Barbatum: ita Prosper in Chronico, ejusque exscriptor Cassiodorus, ac marmor Romanum apud Sponium

In Miscell. sect. 1. art. 5.

DEDICATVS X. K. AVG
BARBARO. ET. REGVLO. COS

At Panvinius *Barbatum* nominat, quem Leunclavius in Dionis editione κατὰ πόδας sequitur, cujus singulis libris annos Consulares praefixit ex Panvinii fastis exscriptos, quamvis nonnulli oscitanter ac imperite Dionis fuisse existimarint. Sic pariter συναγωγὴ ἱστορικὴ in Chronico Eusebii edita, non auctori Anonymo est tribuenda, ut opinatur

tur Johannes Meursius in *Lectionibus*: verum Josepho Scaligero, qui Collectionem illam ex auctoribus editis, & nondum editis diligenter concinnasse idem ingenue professus est. Adde etiam Inscriptionem aliam, quae Albae nunc extat in palatio veteris tabularii: in ea quippe indicari videntur Aquae Thermales aevo Antonini Pii repertae, de quibus nunc agimus. In not. ad Euseb. p. 431.

PRO SALVTE DOMINI NOSTRI SANCTISSIMI ANTONINI PII NYMPHIS NOVIS SACRVM. RVFINVS LEG. XIII. G. ap. Reines. p. 193.

Ubi *Nymphae* idem ac *Lymphae*, vel *Aquae*: quae sub Thermarum nomine continentur, uti apud Gruterum NYMPHIS SALVTIFERIS, vel NYMPHIS SANCTISSIMIS, vel AQVIS ALBVLIS SANCTISSIMIS. Hic est ille Rufinus Laticlavius Legionis XIII. Geminae, cujus meminit lapis inscriptus ad Vicum Kornesd Ulpiae proximum.

C. CVRTIO. C. F
POLLIA. RVFIN
TRIBVNO. LATICL
LEG. XIII. GEM

ap. Grut. cccc. 1.

Fuit quidem e Tribu Pollia, de qua Livius, & antiquae Inscriptiones. Idemque, ut opinor, munere deinde LEG. PRI. IMP. ANTON. cccxx. 4.

AVG. PII. PROVINCIAE DACIAE functus est.

Hisce argumentis satis declaratum constat, Thermas Herculi sacras aeram antiquiorem Antonini Pii aetate non ostendere, cujus ob prudentiam in gubernatione Daciae extat monumentum a metropoli positum, ac inventum in viculo Kornesd, Ulpiae proximo.

cclxvii. 1. IMP. CAES. ANTONINO
PIO. AVG. COLONIA
SARMIZAEGETHVSA

Non possum omittere, VIR EXCELLENTISSIME, quin Tibi breviter exponam, quod quidam vir doctus, ac in Antiquitate versatus mihi persuadere conabatur, Simonium Julianum Praesidem Daciarum Thermas nostras Herculanas excitasse, argumento ducto ex marmore ibidem effosso.

HERCVLI. SANC
TO. SIMONIVS
IVLIANVS. V. C
PRAESES. DA
CIARVM

Sed nugatorem lepidum, quem nactus eram, lepide refellendum duxi responso Modestini Jurisconsulti: operibus publicis *neque praesidis quidem* *no-*

L. 4. π. de Operib. public.

nomen licebit superscribere, verum Principis, aut conditoris, qui sumptus fecerit de suo, teste Macro altero Jurisconsulto lib. 2. de officio Praesidis: *inscribi autem nomen operi publico alterius, quam* L 3. π. cod. tit. *Principis, aut ejus cujus pecunia id opus factum sit, non licet*. Quin imo Theodosius Magnus edixit ut *majestatis teneantur obnoxii, si qui judices perfecto operi suum potius nomen*, quam Imperatoris L. 31. Cod. Theodos. de Operib. pub. *scripserint*. Conditoribus vero si aere proprio opus aliquod molirentur, jus fuit nomina sua inscribere, ut praeter Macrum indicat etiam hunc sui temporis morem Divus Basilius. In Psalm. 48. Huic accedit, quod marmor nostrum non Thermarum constructionem a Simonio factam denotat, sed Aram Herculi tantummodo positam.

Non desunt tamen in nostris Thermis pro salute M. Aurelii vota Herculi soluta, ut sequens indicat Ara.

HERCVLI. PRO
SALVTE. IMP
M. AVREL. ANTO

Alteram insuper Aurelio, & Faustinae positam exhibent Thermae, quamvis marmoris erosio finem anterioris epigraphes, uti & principium hujus subsequentis nobis eripiat.

M. AVREL. FAVS

TI-

TINAE. AVG. MATRI
AVG. ET. CASTRORVM
SVB. CVRA. IVL. PA
TERNI. PROC
SYNTROPHVS
VIL

Anno V. C. 929. Christi 176. M. Aurelii Imp. 16. Commodus Aurelii, & Faustinae filius, Imperator Augustus fuit denunciatus, ut narrat Lampridius, *cum patre Imperator est appellatus quinto Kalendarum Decembrium die Pollione, & Aspro Cos.* Etsi aliqui Chronologi ad annum Christi 177. Augusteum Commodi titulum referant. Quocirca tunc temporis, vel paulo post lapis positus in nostris Thermis. Faustina *mater castrorum* dicta ab eodem M. Aurelio, *quam secum, & in aestivis habuerat, ut matrem castrorum adpellaret* teste Capitolino. MATER CASTRORVM etiam nuncupata in nummo apud Patinum. Extat in ejus honorem lapis inscriptus, ac inventus in ruinis Warhelii, quo in loco sita erat Colonia Trajana Dacica Sarmizaegethusa.

In Com. 3.

CCLX. 12.

FAVSTINAE
AVG
DIVI PII
FILIAE

COL.

COL. SARMIZ

Marco item Aurelio ejus viro ob rectam Daciae gubernationem lapis inſcriptus, inque ruinis Ulpiae Trajanae effoſſus.

IMP. CAES CCLII. 7.
M. AELIO ANTONINO
PIO. AVG. PONT. MAX.
TRIB. POT. XVI. P. P
CVIVS. NVTV ET AVSPI
CIIS. PROVINCIA DACIA
GVBERNATVR
M. SCAVRIANVS. PR. PR
NVMINI EIVS

Syntrophus igitur, qui aram M. Aurelio, & Fauſtinae poſuit, ſervus, vel libertus videtur fuiſſe, ut frequenter in marmoribus animadvertimus.

D. M
L. AGRIO DCCCXXX. 10.
SYNTROPHO
LIBERTO. OPTIMO

Inter officia Domus Auguſtae munus Villici in marmoribus paſſim recenſetur a Servis, vel Libertis adminiſtratum.

FELICI. CAES. SER
VILLICO. HORTORVM DCII. 2.

MA-

MAIANORVM

MLXX. 8. Hinc pariter HIGINVS. SER. VILLICVS, vel
LXII. 10. AMPLIATVS SER. VILLICVS. Procurator aliquando dictus Titi Augusti aevo

MCXII. 2. T. FLAVIVS AVG. L.
EPAPHRA
PROC. VILLARVM
TVSCVLANARVM

Verum aliqui mirabuntur, quod in nostro marmore servi nomen, vel cognomentum inscriptum non inveniatur. Sed animum oportet ad priscos Romanorum mores advertere, qui persaepe appellativis nominibus servos nominabant, ut in Plauto, & Terentio perspectum est, qui Diphili, ac Menandri Comoedias latine fecerunt: Quod ex marmore apud Gruterum etiam confirmatur

DCCLXIV.3. SYNTROPHO. L.

Syntrophus nuncupatus VILLICVS, quod tam
Scaevol. in L. 31. π. de adim. legat. *rei rusticae, quam rationibus fundi* praefectus erat. Clarius in lapidibus, Coelius Herodianus dicitur
CCIX. 4. VILLICVS IN HORTIS SALVSTIANIS. Attamen Villicus ad Praefectos quoslibet solet transferri: sic

DCXL. 10. EVTYCHES VILLIC
A PLVMBO

a Sal-

a Salmasio *procurator* plumbi exponitur : idemque denotat VIL. AB. ALIM. alibi enim legitur PROC. AVG. AB. ALIMENTIS . *Villicus aerari* Tibullo est praefectus aerarii , sic Juvenali *villicus urbi* . Syntrophum praepositum fuisse hortis Aurelii verisimile videtur , quos a Domitia ejus matre hereditate acceperat , in iis natus atque educatus , ut narrat Capitolinus : *natus est Marcus Romae in Monte Coelio in hortis , & educatus in eo loco , in quo natus est* : iidemque postea *horti Commodiani* dicti , quum ad Commodum ipsius filium fuerunt delati : sic ut ad Aurelium , & Commodum Augustos spectare videatur antiqua haec Inscriptio Romana

In Lamprid. Alex. Sev. 15. LXXXIII. 9. CCCCLVII. 10. IV. 14. 1. Sat. IV. 77. Spart. in Pesc. Nig. 6.

FVSCVS AVGG
NOSTRORVM
VERNA
VILLICVS
TVTELAE
VOTVM
REDDIDIT

MLXXV. 5.

Quid vero PROCVRATORIS absoluto nomine intelligatur in lapidibus in Dacia detectis , operae pretium est nunc explicare . Julius Paternus in nostro marmore *Procurator* nuncupatus , quoniam aurariis Daciae erat praepositus.

Sic enim binas inſcriptiones in Tranſilvania repertas interpretari oportet.

I. O. M.
T. AVRELIVS
DIOCLES
PROC
V. S. L.

In altera vero Inſcriptione haec habentur

iv. 8. I. O. M. IVNONI REGINAE
MINERVAE. OMNIBVS
DIS. IMMORTALIBVS
Q. AXIVS. AELIANVS. VE. PROC
AVG. ET. AELIA ROMANA
EIVS CONI

Quibus adjicienda haec alia in Coloswar Tranſil-
lxxiii. 11. vaniae pariter detecta aetate Lazii

FORTVNAE
AVG
C. AVRELIVS
ATILIANVS
PROC. AVG

dxiv. 7. Aliquando tamen expreſſum invenitur, ut de M. Ulpio AVG LIB. (Trajani ſcilicet) PROC. AVRARIARVM in lapide Tranſilvaniae, vel Albae Juliae de Aviano AVG. LIB. SVBPROC
iv. 4. AVRARIAR. Curae, ac diligentiae Julii Paterni,

ni, ut ara collocaretur in Thermis, a Syntropho fuit demandatum. Quod passim antiquis in marmoribus visitur, e quibus unum tantummodo adducere libet, Aurelii Muciani viri perfectissimi praefecti Praetorio.

HERCVLI. STATVAM MLXIX. 9.
CVM. BASE. AVRELIVS
MVCIANVS. V. P. P. PR
PRO. SALVTE. SVA. SVO
RVMQVE OMNIVM
POSVIT. CVRANTE
GERONTIO

Atqui illustriore ornamento Thermas nostras Herculanas condecorat votum C. Julii Galli Consularis viri Legati ac Propraetoris Daciae Herculi factum, & arae insculptum pro salute Augustorum Septimii Severi, & Antonini filii, qui Caracalla cognominatus.

HERCVLI
PRO SALVTE IMPE
RATORVM SEVERI
ET ANTONINI F. CONSER
VATORI AVGVSTORVM
DOMINORVM NOS
TRORVM C. I. GALLV
S. C. V. LEGATVS EORVM

PR PR. CVM SVIS
V. S. L. M.

Lapis poſitus, ut opinor, anno V. C. 951. Chriſti 198. Imp. Severi 6. Saturnino, & Gallo Con- Vopiſc. in Tacit. 1. ſulibus, quo Tribunatus potentiam, *quae pars maxima regalis imperii eſt*, ac titulum Auguſti Antonino filio ſuo Severus conceſſit, vel paulo poſt poſitus. Votum Herculi ſolutum, non ob ſalutem ope Thermarum Imperatoribus reſtitutam, ſed quod ipſis virtutem dederit, ac victoriam largitus fuerit ad debellandos Nigrum, & Albinum populi Romani hoſtes ac Tyrannos. Or. 1. p. 17. Hercules namque σώτηρ *ſalutifer* dictus ex ſententia Dionis Chryſoſtomi, quod tyrannos evertebat: Or. in Hercul. p. 57. quive etiam Ariſtidi adpellatus τὸς δὲ τυράννυς αἴρων *tyrannos de medio tollens*. Sic & Pythagoras σώτηρ *ſervator* dictus, quod ſuis conſiliis Siciliam Jambl. in Vit. Pyth. p. 180. ed. Amſt. crudeliſſima Phalaridis dominatione liberaverit κατὰ τὴν τῦ Ἡρακλέυς δίκην καὶ ἀνδρείαν *Herculis ritu & virtute*. Niſi dicere velimus C. J. Gallum preces Herculi fudiſſe, ſacraque feciſſe, ut Imperatores in expeditionibus cuſtodiret, a periculis tutaretur, ac incolumes, reduceſque reſtitueret. Vovebant enim milites, ut mos erat in expeditionibus, pro ſalute Auguſtorum, ac poſtea regreſſi vota perſolvebant, ut in voto apparet Her-

Herculi facto, & post reditum soluto pro salute M. Aurelii Antonini, & M. Aurelii Alexandri nobilissimi Caesaris ab aliquibus cohortis Praetoriae Piae Felicis

QVOD xlvi. 10.
PROFICISCENTES EXPEDITIONIBVS
SACRIS REGRESSI
CVM COMMANIPVLIS. LIBENTES
VOTVM SOLVERVNT

Hercules enim inter Viales Deos accensebatur, ut indicat Inscriptio, quam vulgavit V. C. Georgius Graevius. In praef. tom. x. Thes. A.R.

HERCVLI COMITI
CONSERVATORI SACRVM
L. AEL. L. F. ESQ. PENIO
MILES COH. VI. VIG. EX. V. P.

Cui addas licet hanc alteram ex Gruteri Thesauro

HERCVLI DEFENSORI xlv. 13.
PRO. REDITV. ET. ITV
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI CAESARIS

Septimius quippe Severus expeditiones contra Nigrum, Osrhoenos, Adiabenos, & Arabes suscepit sub auspiciis Herculis tyrannorum domitoris, & Bacchi victoris Orientis, quemadmodum ex nummo colligitur.

Cum

Cum epigraphe DIS AVSPICIBVS TR. P. III. COS. II. P. P. in quo Hercules cum clava, & cum exuviis Leonis, & Bacchus dextra vas, finiſtra haſtam tenet, nudi ſtantes, in quorum medio Tigris: quibus Diis νεὼν ὑπερμεγέθη ᾠκοδομήσατο
Dio lxxvi. *permagnum templum aedificavit*. Sub Herculis ef-
p. 869. figie Septimius Severus in nummo viſitur οὐλόθριξ,
p. 383. μεγαλοπώγων *criſpus*, *barbatus*, ut eum deſignat Johannes Malela. Nummus percuſſus A. V. C. 947. Chriſti 194. Coſſ. Severo, & Albino Caeſare, Severi Imp. 2. Aliud votum Herculi ſolutum a Calpurnio Juliano Legato Auguſti ac Moeſiae Superioris Propraetore exhibet marmor in noſtris Thermis pro ejus recuperata ſalute, quoniam non modo Herculi, ſed Genio loci, ac calidis fontibus ob aquarum ſalubritatem votum etiam ipſe perſolvit.

HERCVLI. GENIO
LOCI. FONTIBVS

CA-

CALIDIS CALPVR
NIVS IVLIANVS
V. C. LEG. LEG. V. MAC
LEG. AVG. PR. PR
MOE. S
V. L. S.

Balnea Herculana ſemper de calidis; de frigidis nunquam dicta, ut adſerit Ariſtophanes In Nub. 1047.

Πῦ ψυχρὰ δῆτα πώποτ' εἶδες Ἡράκλεια λουτρά;

Et ubi Tu unquam ſrigida vidiſti Balnea Herculana? Lavacra τὰ ἥδιστα Ἡράκλεια ἐπωνυμίαν ἔχοντά ἐστι *quaecunque ſunt ſuaviſſima, Herculis babent cognomen,* Ariſt. or. in Herc. p. 63. calida ſcilicet, quibus uſus Hercules. Strabo de IX. p. 425. Aedepſo in Euboea hac habet ὅπου τὰ θερμὰ τοῦ Ἡρακλέους *ubi calida ſunt Herculis lavacra*. Nam haec exordia concoctioni praebent, occultas membrorum defatigationes mitigant, ſpirandique facilitatem exhibent. Contra autem frigida internis partibus damnum adferunt, meatibus obſiſtunt, humores cogunt, vaporesque condenſant, qui ſemper laxari, & digeri ſuapte natura cupiunt, ut docuit Plutarchus in laudatiſſimo opuſculo de ſanitate tuenda. Huic accedit marmor in Campania de Thermis, quae ab Hercule ob eandem rationem ſunt denominatae.

FABIVS. MAXIMVS. RECTOR XLIII. 6.
PRO-

PROVINCIAE. THERMAS HERCVLIS. VI. TERRAEMOTVS EVERSAS. A FVNDAMENTIS RESTITVIT

De aquis ſalubribus Montis Tifatae non longe a Capua , ubi Sulla Norbanum fudit , explicanda ,
II. 25. ut opinor , Inſcriptio , C. Vellei Paterculi teſtimonio firmata , qui eas *aquas ſalubritates , medendisque corporibus nobiles* laudat . Fabius vero Maximus, alter ab illo qui unus cunctando rem reſtituit , Auguſti temporibus floruit , Ovidiique clariſſimi Poëtae fuit amiciſſimus, quem *fidus Fabiae gentis*
Epiſt ex Pont. lib. III. ep. 3. nominat . Ab Hercule genus trahebat , namque Fabii *Herculeae ſemina gentis* dicti : idcirco Ther-
Faſt. II. 27. mas Herculis , quem gentis ſuae auctorem habebat , diligentius reſtituiſſe videtur . Sed haec obiter , nunc ad propoſitum redeat oratio . Calidi fontes , qui e terra erumpunt , Herculi a veteribus
XII. p. 512. ſacri ſemper ſunt habiti , ut tradit Athenaeus τὰ θερμὰ λουτρὰ τὰ φαινόμενα ἐκ τῆς γῆς Ἡρακλέους εἶναι τὰ ἱερὰ *calidas aquas , quibus lavamus , e terra ſcaturientes Herculi ſacras* exiſtimavit Antiquitas . Ad quod
Probl ſect 24. p. 19. ed. Aur. Allob. reſpexiſſe primus omnium videtur Ariſtoteles , ubi ex ſuperiorum ſententia pronunciat θερμὰ λουτρὰ ἱερὰ *calidas balneas ſacras* . Hinc eximiam aquam di-
Anthol. IV. 19. xere , quae non igne , ſed ſponte caleſcit .

οὐ

Οὐ γὰρ ὑπὸ βροτίῳ πυρὶ θάλπεται ἀγλαὸν ὕδωρ

Αὐτομάτη δὲ λιβὰς τίκτεται αἰθομένη.

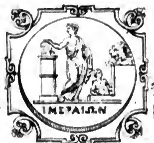
Calidis lavacris uſum Herculem ferunt, cui boves Geryonis per Siciliam agenti ſcaturire fecit Minerva, non vero Vulcanus, uti voluit Ibicus, Schol. Ariſtoph. in Nub. 1047. ut feſſas longo itinere vires, in iis lotus, recolligeret. Sic explicandus Sophocles in Trachiniis, ubi chorus adloquitur

Ὦ ναύλοχα καὶ πετραῖα Ed. P. Steph. p. 652.

Θερμὰ λουτρά

O maritima, & ſaxoſa calida lavacra, Sicula nempe, ut aliqui viri graviſſimi opinati ſunt apud Scholiaſtem ἔνιοι δὲ ἐν Σικελίᾳ φασὶν ἀναδοθῆναι τῷ Ἡρακλεῖ θερμὰ λουτρά, non vero in monte Oeta, ut Piſander Rhodius ſtatuebat, qui, ut nonnulli opinantur, Olympiade XXXIII. floruit, ac duobus libris At. xı. p. 469. Herculis geſta verſibus expoſuit. Hinc propter Strab. xiv. p. 655. ἱμερίαν & deſideratam recreationem, Urbs ἱμέρας *Himerae* in Sicilia nomen accepit, niſi id nominis, ut placuit Samueli Bocharto, deducere velimus ab חמר *incaleſcendo*: unde in Chaldaica Paraphraſi Jobi מעי חמרמרו *viſcera mea incaluerunt*, quum in xxx. 27. Codice Hebræo רתחו habeatur, quod de aquis Job. xli. 22. ferventibus uſurpatur. Univerſa, quae praediximus, Ezech. 24. 5. copioſe probat nummus apud Goltzium, in quo Hercules viſitur in lavacro, adſtante Mi-

nerva ; quae ſacris operatur ; cum epigraphe ΙΜΕΡΑΙΩΝ *Himeraeorum*.

quem nummum pro ſingulari benevolentia, ac humanitate mihi indicavit Excellentiſſimus D. Carolus Pertuſatus Antiquitatis callentiſſimus, Caeſaris a Conſiliis Aulae ſecretioribus, Praefectus Praetorio Mediolani, ac itidem Magnus Cancellarius. Qua de re Pindarus Ergotelem Himeraeum collaudat ab ejus patria Himera Thermis conſpicua

Olymp. Od. 12. Θερμὰ Νυμφᾶν λουτρὰ βαστάζεις
calida Nypharum balnea extollis. Colonia fuit Augusti, & Himeraei ob Thermas dicti Thermitani

cccxxxiii. 6. ORDO. ET POPVLVS
SPLENDIDISSIMAE. COL. AVG.
HIMERAEORVM
THERMIT.

Hinc Hercules dictus *ſalutifer*, eidemque ob *recupe-*

cuperatae valetudinis beneficium vota ſoluta in binis marmoribus e Thermis erutis

HERCVLI
SALVTIFERO
Q. VIBIVS. AMILLVS
AVG. COL. DAC
PRO SALVTE
IVLIANI FILII SVI

Altera Inſcriptio ſic ſe habet

HERCVLI
INVICTO
P. CLAVDI
VS IVLIVS
COL. EƆ. O
B.R.V.B.V.S

SALVTIFER dictus Hercules ex Ethnicorum ſententia, quoniam omnibus, qui ipſum invocant, opem fert, atque auxiliatur. Ariſtides ὦ Ἡράκλεις βοῶντος ἐπὶ ἅπαντι τῶ χρείας ἱσαμένῳ *in quavis ne-* p. 62. *ceſſitate ei, qui Herculem invocat, adeſt:* mala item, & adverſa propellit: ob id in Melita At- Schol. Ariſtoph. in Ran. 233. ticae pago, ubi ei templum poſitum, ἀλεξίκακος *malorum depulſor* vocabatur. Heſychius καλεῖται ὁ ἐν Μελίτῃ Ἡρακλῆς ἀλεξίκακος. Et in marmore apud Gru- XLIX. 12. terum ΘΕΩΙ ΑΛΕΞΙΚΑΚΩΙ. A Cois Ἄλεξιν adpellatus adnotante Ariſtide Κῷοι καὶ Ἄλεξιν τὸν Ἡρακλέα νομίζουσι. Aliis

vero *ἀποσφίμαιος averruncus*. In noſtro marmore SALVTIFER denominatus ob calida lavacra, quae ſanitatem reſtituunt, morbosque depellunt, quibus homines vexari ſolent. Quod de Aquis ſalubribus novum ac inauditum non eſt in antiquis marmoribus.

XCIV. 1. NYMPHIS SALVTIFE
RIS SACRVM
M. LVCILLIVS LVCILI
ANVS. AVG. COL. PRO
SALVTE. SVA. ET
L. ANTISTI. ONE
SIMI. AVG. COL
V. S. L. M

Et in alio, quo P. Aelius Marcellinus natione Britto aquis balnearibus e lethali morbo ſe liberatum profitetur.

2. NYMPHIS
SANCTISSIMIS
P. AELIVS. MARCE
LLINVS. SIGNIFER
ET QVESTOR. N. BRIT
MORTIS PERICVLO LI
BER. V. S. L. M.
IMP. COMM. AVG
FELICE V. ET GLABRIONE

IT.

IT. COSS.

Id est A. V. C. *939.* Christi *186.* Commodi Imp. II. 7. Herodianus laudat Glabrionem omnium II. 5. Patriciorum nobilissimum, eundemque iterum Consulem nominat. Salutifer Graece σώτηρ *is enim est Soter, qui salutem dedit*, inquit Tullius. Neque minus salutifer putabatur Hercules, quam Aesculapius, & Hegia, qui σωτῆρες adpellati

ΑCΚΛΗΠΙΩ lxviii. 3.
ΚΑΙ ΥΓΕΙΗ
CΩΤΗΡCΙΝ

Hercules namque ἰατρικὸς *medicinae peritus fuit*, ac Plut. amat. post obitum, numen ejus τοῦτο δὲ ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας p.761. νόσων τε ἀπασῶν ἐκλύεται *in Messana Siciliae morbos omnes* p. 57. *curat*, uti de suis temporibus dicebat Aristides, qui sub Antoninis vixit. Ob eandem rationem & Medici σωτῆρες denominati, ut Panacius apud Aristaenetum, quem σωτῆρα τὸν ἄνδρα προσεῖπον *servatorem virum vocarunt*. De Hippocrate etiam in XXXIX. I. Anthologia dictum I.ep.13.

Καὶ σώστε λαῶν

ἔθνεα

Et servabat populorum coetus. Verum nullum majus beneficium, ac praestantius commodum mortalibus conferre poterat Hercules, quam calidarum balnearum usum eos edocere, quas non immeri-

vi. de leg. p. 761. ed. H. S. merito Plato pharmacis anteponit. At Pindarus in ea fuit ſententia, quod

In Nem. Od. IV.

Θερμὸν ὕδωρ τόσον

Γε μαλθακὰ τεύχει

Γυῖα:

Calida aqua tantum mollia facit membra. Majores tamen dinumerat utilitates θεῖος Hippocrates

De Rat. Vict. in morb. acut. p. 395. edit. Foeſ. καὶ γὰρ ὀδύνης τῆς κατὰ πλευρὴν, καὶ στήθεα, καὶ μετάφρενον, παρηγορικόν ἐστι τὸ λουτρὸν, καὶ πτυέλου πεπαντικὸν, καὶ ἀνάγωγον, καὶ εὔπνοον καὶ ἄκοπον. μαλθακτικὸν γὰρ καὶ ἄρθρων καὶ τοῦ ἐπιπολαίου δέρματος καὶ οὐρητικὸν δὲ, καὶ καρηβαρίην λύει καὶ ῥῖνας ὑγραίνει. *nam lateris, pectoris, & dorſi dolorem balneum mitigat, ſputum maturat, educit, & facilem ſpirationem reddit, & laſſitudines tollit, cum articulos, & extimam cutim emolliat, urinas provocat, capitis gravitatem ſolvit, & nares humectat*. Niſi affirmare velimus, Pindarum Philoſophum Pythagoreum,

Strom. v. pag. 255. ed. Oxon. ut ipſum Clemens Alexandrinus adpellat, haec eadem intellexiſſe, ac breviter ſignificaſſe, quae copioſiſſime poſt explanavit Hippocrates, Aquarum calidarum ope fibras relaxari, unde oportet, ut majore facta vaſculorum diametro, liquores liberius, & velocius fluant, totumque corpus pervadant, atque irrigent.

At nobiliora & praeſtantiora in curandis morbis balnea ſunt calida, Herculana dicta, quae e ter-

terra exiliunt, nam quum particulis metallorum ſint referta, majori vi vel corpus emolliunt, vel magis roborant, ac firmant, de quibus Graeci Scriptores perſaepe ſermonem inſtituerunt: in primis quae in Oeta Herculi ſcaturire fecit Minerva ad oram maris, ut Piſander contendit Herod. VII. p. 176.

Τῷ δ' ἐν Θερμοπύλῃσι θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη
Ποίει θερμὰ λυτρὰ παρὰ ῥηγμῖνι θαλάσσης·

Ap. Schol. Ariſtoph. in Nub. 1047.

In Chalcite regione, a qua Promontorium ſe in Pelagus porrigit, Pauſanias auctor eſt, marinarum aquarum ſcatebras λυτρὰ *calidas balneas* ediſſe μάλιστα τῶν ἐν Ἰωνίᾳ λυτρῶν ὠφέλημα ἀνθρώποις *quae in Joniis ſunt aegris maxime utiles*. Quibus adjungit Lebediorum etiam calidas balneas θαῦμα ἀνθρώποις ὁμοῦ καὶ ὠφέλεια *hominibus adprime admirandas aeque ac ſalubres*. In Achaic. p. 535. ed. Lipſ.

Antiquae pariter ac celebres θερμὰ λυτρὰ *aquae calidae balneae* Methenanſes in Peloponneſo, quas, Antigono Demetrii filio in Macedonibus regnante, erupiſſe traditum eſt. In Corinth. p. 190. Antigonus obiit A. M. 3762. quum in Macedonia quatuor & triginta annos regnaſſet. Quid referam Phazemonitarum Thermas ſupra Amaſenum agrum ὑγιεινὰ σφόδρα *admodum ſalubres*? Strab. XII. p. 560. Quid Bajanas? τοὺς θεραπεύειν νόσους ἐπιτήδεια *ad morborum ſanationem idoneas*. v. p. 244. Quid de Pythecuſae, ſeu Iſchiae Thermis dicam? θεραπεύειν τοὺς λιθιῶντας *quibus ſanantur qui calculo laborant*. p. 248. Antiquis

iv. p. 190. quis Onesiae similiter aquae in Aquitania κάλλιστα ποτιμωτάτου ὕδατος *praestantissimae, aqua ad potum optima*. Ex quo habent, qui medicinam faciunt, ut usum aquarum, quae per metalla transeunt, veteribus fuisse incognitum sibi non persuadeant.
v. p. 227. Quid de Thermis in Hetruria? quae Bajanis non
Plin. v. 15. cedebant. Quid de Tiberiensium *aquis calidis*? quae tantae fuerunt nobilitatis, ut eas in num-
Ap. Noris. de mo Trajani insculpserint cum Epigraphe ΚΛΑΥ-
ep. Syro-Mac. ΔΙΟΤΙΒΕΡΙ. ΕΤ. ΑΠ. *Claudio-Tiberiensium. Anno LXXXI.*
p. 465. Verum ut reliquas silentio praetermittam, quae quamplurimae sunt, non omittam tacitus, VIR EXCELLENTISSIME, calidas balneas, quae in Tua celeberrima ac docta Britannia olim permagni erant nominis, ut Θερμὰ λουτρὰ Ptolemaeo fuerint nominatae, Antonini vero Itinerario,
Solin. Polyh. *Aquae Solis*, quoniam ipsi, & Minervae sacra-
22. tae erant, ubi praeclara Civitas *Bathonia* a balneis nomen, & decus adhuc servat. Quapropter Imperatores Augusti, ut populorum commoditati, ac saluti prospicerent, ad splendidas Thermas exstruendas in oppidis, ac civitatibus Imperii animum intenderunt. Nam Septimius Seve-
Johan. Malel. rus Antiochiae exstrui curavit δημόσιον λουτρὸν μέγα πα-
p. 388. ρὰ τὸ ὄρος ὃ ἐπεκάλεσεν εἰς ὄνομα αὐτοῦ Σεβηριανὸν *balneum publicum Aquarum sua sponte calidarum ad montem,*

quod

quod a nomine suo Severianum vocavit : ejusdem naturae fuisse aliud Ephesi in Asia ab Antonino Pio prius excitatum suspicamur. Quam liberalitatem civitatibus sibi subjectis largiri non destiterunt , qui sequioribus seculis Imperatores vixerunt: unde Constantinus Magni filius

THERMAS. FISCI. SVI. SVMPTV clxxviii. 1.
A FVNDAMENTIS. CEPTAS. AC PERACTAS
CIVITATI. SVAE. REMORVM. PRO. SOLITA
LIBERALITATE. LARGITVS. EST

Julius item Constantius , & Julianus Thermas Spoletinas restituerunt , ut sequens nos edocet marmor.

THERMAS SPOLETINIS clxxix. 2.
IN PRAETERITVM. IGNE CONSVMPTAS
SVA LARGITATE
RESTITVERVNT

Privati etiam viri oppidis , municipiisque Thermas suis impensis aedificatas donarunt , uti Ocriculanis in oppido Umbriae fecit L. Julius Julianus

IVLIAE LVCILAE cccxxii. 9.
L. IVLI. IVLIANI. FIL.
PATRONI. MVNICIPI
CVIVS PATER
THERMAS OCRICVLA
NIS. A SOLO. EXTRVCTAS
M SVA.

SVA. PECVNIA. DONAVIT
DECVR. AVG. PLEPS
L. D. D. D

In Dacia pariter P. Aelius Gemelus V. C. a solo extruxit Balneum, uti Ara e veteris Apuli ruderibus effossa anno 1622. ostendit.

Ap. Reinef. p. 67.

FORTVNAE
AVG
SACRVM
P. AELIVS GEME
LVS. VIR CLA
RISSIMVS
PERFECTO. AB. SOLO BALNEO
CONSACRAVIT.

INVICTVS etiam Hercules in nostris Thermis adpellatus

HERCVLI IN
VICTO L. POM
PEIVS CELER
PRAEF. COH
Ī. VBIORVM V. S

Celeris cognomen in Inscriptionibus Militaribus haud ignotum est apud Gruterum.

cccclxxiv. 4.

I. O. M.
L. OCTAVIVS
CELER. PRAEF

COH.

COH. VII. BREV

Et alibi

CN. ARVNTIO CN. F. CELERI
PRAEF. COHORTIS cccclxvi. 5.
LVSITANORVM

Passim in marmoribus Hercules INVICTVS adpellatus, quoniam prae omnibus fuisse robustum ac fortem ferunt: unde Graecis Poëtis βίη Ἡρακλείη. Nam, ut inquit Aristides, βίᾳ μὲν γὰρ ἀῤῥήκτῳ οὐδὲν αὐτὸν ἐξέφυγε τῶν ἐγχειρηθέντων *prae robore quidem ipsius, nihil poterat ejus manus effugere*. Qui hymnis Herculem celebrabant, ipsum deprecari mos fuit, ut fortitudinem eis largiretur p. 57.

Χαῖρε ἄναξ Διὸς υἱὲ, δίδου δ' ἀρετήν τε καὶ ὄλβον. Hom. hym. in Her.

Quumque ob robur semper victor evaserit, idcirco καλλίνικος *victoriis pulcher* & egregius denominatus. Quod soli Herculi adsertum, ut affirmat Aristides αἱ τοίνυν ἐπωνυμίαι καλλίνικός τε καὶ ἀλεξίκακος, ἡ μὲν, μόνῳ θεῶν, ἡδ' ἐν τοῖς πρώτοις δέδοται *Callinici praeterea, & Alexicaci cognomina partim soli, partim prae ceteris illi tribuuntur*. Apud Gruterum Plut. de exul. p. 607. p. 62.

ALCIDES HOMINVM. VICTOR xlix. 7.
DOMINATORQVE FERARVM

Quoniam vero cunctos, ut diximus, robore, ac fortitudine superabat, ἀλκῆς πρύτανις *roboris ac virium praeses*, & ΠΡΩΤΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ *primus loctator* nuncu- Athen. xiii. p. 561.

patus in Columnis Farnesianis, in quibus Hercu-
Pauſ. in Meſſen. p.356. lis res gestae enarrantur, ac ejus signum in Palaestris positum. Quin ΓΥΜΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ *ludos gymnicos Herculi, & Mercurio dicatos* indicat columella marmorea An. 1540. in portu Anconitano reperta

CCCXXVII. ΤΟΥΣ ΤΕ ΤΩΙ
ΕΡΜΕΙ ΚΑΙ ΗΡΑΚΛΕΙ ΤΙΘΕΜΕΝΟΥΣ

Aliquando Gymnici Ἡράκλειοι ἀγῶνες *ludi Herculei* di-
III. 155. cti, uti apud Pollucem.

SANCTVS etiam nuncupatus Hercules in ara altera Thermarum

HERCVLI. SANC
TO. SIMONIVS. V. C
PRAESES DA
CIARVM

XLVIII. 8. At SANCTISSIMO in marmore Gruteriano. Cur vero *Praeses Daciarum* Simonius dictus, quum in nummis, ac in lapidibus inscriptis *Dacia* legatur,
p. 362. dubitationem omnem tollit Johannes Malela, qui de Trajano haec ait ἐπαρχίας δύο *provincias duas* ultra Danubium constituit ἅστινας ἐκάλεσε Δακίαν πρώτην καὶ δευτέραν *quas Daciam primam & secundam vocavit*. Quod etiam confirmat lapis in atrio Bibliothecae Caesareae, ubi habetur

GENIO DACIARVM

Sic etiam in uno ex laterculis, quibus structum Ther-

Thermarum pavimentum , inſcriptum legitur DACIARVM VEXILLATIO.

Ulpianus quoque *Dacias* appellavit, ubi de *Praeſidibus Daciarum* loquitur. L. VII. ſ. interd. & r. & deport.

Balnea tantis ornabantur ſtatuis , ac marmoribus , ut ſe continere non potuerit Seneca , quin exclamaret *quantum ſtatuarum , quantum columnarum ?* Aeſculapii , & Hygiae ſignis Hippias celebris Architectus Graecus Balneum ſuum condecoravit , nullis impenſis , ac ſumptibus parcens in comparandis marmoribus permagni pretii . Ejus conſtructionem diligenter , ut ſolet , Lucianus deſcripſit in opuſculo , cui nomen ΙΠΠΙΑΣ . Signum etiam Cupidinis in Graecorum λουτροῖς *balneis* collocabatur . Theocritus Epiſt. 86.

λαΐνεας δὲ

Ἕστατο ἀπὸ κρηπῖδος Ἔρως, ὑδάτων ἐφύπερθεν. Idyl. XXIII. 59.

Nam lapideus ſtabat ex baſi Cupido eminens *ſupra aquas* . Unde lux affulget marmori Hiſpanico.

ET BALINEVM
SOLO. SVO. CVM. PISCINA. ET SIGNO CLXXIV. 8.
CVPIDINIS.

Etruſcus Thermas ſuas ſplendidis lapidibus conſtruxit , de quibus Martialis

Illic Taygeti virent metalla, VI. 42.
Et certant vario decore ſaxa,

Quae

Quae Phryx, & Lybis altius cecidit.
Siccos pinguis Onyx anhelat aestus,
Et flamma tenui calent Ophitae.

Herculis statuae in cellis nostrarum Thermarum,
Dicaearch. ap. Clem. Alex. in Cohort. ad Gent. p. 9. quae χιζίαν, νευρώδη *quadratum, & nervosum* ipsum ostentant, septem numero sunt, quatuor integrae, tres vero mutilatae, quas non magno artificio aestimat Daniel Antonius Bertolus rei antiquariae peritus, cui parem in arte delineandi imagines aetas nostra non vidit. Arae etiam votivae septem, quas ab antiquissimis temporibus collocari solitas in Thermis Herculanis ex Herodoto colligimus, ubi de balneis calidis Oetae
VII. p. 176. καὶ βωμὸς ἵδρυται Ἡρακλέος ἐπ᾽ αὐτοῖσι *& prope illa est ara Herculi extructa*. Herculem coronatum alba fronde populea bina signa exhibent, quam e Thesprotide primum in Graeciam intulisse ferunt. Amnis Acheron Thesprotidem alluit, idcirco
Iliad. XV. 482. Ἀχερωΐδα *populum albam* Homerus denominavit

Ἤριπε δ᾽ ὡς ὅτε τὶς δρῦς ἤριπεν, ἢ ἀχερωΐς

cecidit sicut quercus aliqua cecidit, vel populus alba. Exemplo Herculis Teucer

Hor. II. Od. 3. *Tempora populea fertur cinxisse corona.*

Graecis fuit in deliciis, quum Bacchanalia celebrarent: unde Demosthenes *pro Ctesiphonte* exprobat Aeschini, quod τῇ λευκῇ *alba populo* coronatus per

urbem

urbem choreas duxerit intemperatiores. Athletae etiam populum albam propter Herculem gestabant. Artemidorus μόνη δὲ λευκὴ ἀθληταῖς συμφέρει διὰ τὸν Ἡρακλέα. Hinc Delphis athleta ea coronatus II. 25.

Κρατὶ δ' ἔχων λευκάν, Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος. Theoc. Idyl.

In capite autem habens populum, Herculi sacram II. 121. *plantam*. Scholiastes haec adnotavit ὅτι ἀθλητικός ἐστιν, ὡς καὶ Ἡρακλῆς. οἱ γὰρ ἀθλητικοὶ τούτῳ ἐστεφανοῦντο ὡς ἱερῷ. ἱερὸν δὲ ἦν τοῦτο Ἡρακλέους τοὺς πολλοὺς ἄθλους διενέγκοντος *quia Delphis certator erat, ut Hercules: certatores hac coronantur, tanquam sacra. Sacra haec Herculi, quod multa perfecisset certamina*. Unde Homerus *qui magnitudine operis, & fulgore carminum solus adpellari Poëta meruit*, illum vocat Vell. Paterc. I. 5.

μεγάλων ἐπιΐστορα ἔργων. Iliad. III. 243.

Clava etiam Herculis insigne in statuis nostris visitur, ex Oleastro, qui ἀγριέλαιος Theocrito dictus, quem ad Saronidem paludem invenit. Thasii dedicarunt in Olympia Herculis statuam ῥόπαλον δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ *dextra clavā* tenentis. Theocritus sic ipsum describit. Pauf. in Corinth. p. 186. In Eliac. p. 445. Idyl. XXII. 57.

Καὶ ῥόπαλον, τὸ οἱ αἰὲν ἐχάνδανε δεξιτερὴ χείρ

Et clava, quam semper dextra manus ipsius capiebat. Pellem insuper leonis, quem in Nemea confixit, Herculis nostri signum gestat

Δέρμα λεόντειον μάλα οἱ κεχαρισμένον αὐτῷ. Idyl. XXIV. 78.

Theocritus ita adloquentem Herculem inducit Idyl. XXV. 278.

Καὶ

Καὶ ἀμφεθέμην μελέεσσιν

Ἕρκος ἐναλίου ταμεσίχροος ὄφρα μοι εἴη.

& membris indui, ut munimentum mihi esset in pugnis, in quibus corpora vulnerantur. Tria mala, dicta Ἑσπερίδων μῆλα *Hesperidum mala*, alia Herculis statua in Thermis dextra habet, uti in numismate Commodi: Nymphae etenim Hesperides ea custodiebant, quae Hercules rapuit, caeso serpente, qui arboris truncum amplexabatur. Ita expressum in numismate Regis Galliae, quod divulgavit Antiquitatis Aethereus Sol Ezechiel Spanhemius. Sic enim ab Antiquis Graecis repraesentatus Hercules poma manu ferens.

Anth. v.

Μῆλα λεοντοφόνῳ παλάμῃ χρύσεια κομίζων

Γαίης ὄλβια δῶρα λιβυστίδος

Poma leones occidenti manu aurea ferens terrae beatae munera Libycae. Tria tantum fuisse censebat Antiphanes Comicus in *Boeotio*

Φάσιν τὰ χρυσᾶ μῆλα ταῦτ' εἶναι τρία

Μόν'

aurea haec mala tria esse inquiunt tantummodo. Pamphylus εὔοσμα δὲ εἶναι τὰ ἄβρωτα *suaviter olere, sed in cibos non admitti* dixit. Quocirca a Timachide Lib. IV. Coenae proditum ἐν Λακεδαίμονι παρατίθεσθαι τοῖς θεοῖς *apud Lacedaemonios illa Diis apponi* solita. Ex quo non Cydonia, sed aurantia, isthaec poma

Athen. III. p. 82.

au-

aurea fuisse deprehendimus, νερόντια Scholiasti Nicandri in Alexipharmacis, Myrepso vero dicta νεράντζια; quae in Graeciam Hercules devexit 1. de Empl. 190.

Ἐκόμισσεν ἐς Ἑλλάδα χρύσεα μῆλα. Anth. IV. 8.

Et Lucanus

Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem IX. 365.
Alcides: passusque inopes sine pondere ramos,
Retulit Argolico fulgentia poma Tyranno.

Pro pignore amoris ac tessera aureum pomum Graecis habitum. Theocritus

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα Idyl. V. 88.
τὼς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

petit & malis caprarium Clearista, capras praeter agentem, & suave aliquid admurmurat. Quid vero μηλοβολεῖν *petere malis?* innuere videtur Aristophanes In Nub. 943.

Μήλῳ βληθεὶς ὑπὸ πορνιδίου

meretrix te malo petat, id est *in amorem alliciat*: mos enim illos petere malis, quos ad rem veneream invitabant, quoniam Veneri sacra. Scholiastes ἀντὶ τοῦ ἐρωτι. μηλοβολεῖν γὰρ ἔλεγον, τὸ εἰς ἀφροδίσια δελεάζειν. ἐπεὶ καὶ τὸ μῆλον ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερόν. Hinc Virgilius, qui Theocritum saepissime imitatur, aliquando latine facit, sic cecinit

Malo me Galatea petit lasciva puella.

Pomum uti amoris, & lasciviae symbolum, expressum in nummo Faustinae Aurelii conjugis,

quae sui temporis mulieres corporis pulchritudine ac formae elegantia longe superabat.

At prae aliis singularem & praeclaram Statuam addere non negligam, quae quum magnam admirationem rei antiquariae studiosis ingerere possit, iisdemque non mediocrem voluptatem procreare, ipsius iconem heic ponendam duxi. Herculem repraesentat, qui sinistro brachio Hylam tenet, quem adamavit,

Theoc. Idyl. XIII. 8. Καί μιν πάντ' ἐδίδαξε, πάτηρ ὡσεὶ φίλον υἱόν.

Tunicae in sinu tria Hesperidum mala habet Hylas, ac pedem Herculis prope sinistrum Cerva stat erecto capite, eam namque Alcides agros devastantem occidit in monte Arcadiae Ceryneo, ejusque caede valde gavisam Dianam Euripides tradidit. In nummo ΓΕΡΜΗΝΩΝ *Germenorum*, qui Hellespontum incolunt, Hercules visitur manibus cornua Cervae discerpens. Poëtae Cervas cornutas fecerunt, ut animadvertit Pindari Scholiastes

In Herc. Furent. 375.

Ap. Vaill. in numm. Elag. p.126. ed.Par.

Olymp. Od. III. stes εἰ μὲν τοι ποιηταὶ πάντες κέρατα ἰχούσας ποιοῦσι. Sic in An-
IV. 8. thologia Μαιναλίην ἔλαφον Cervam Herculis dixere, ut Anacreontem Pindarum, aliosque omittam. Attamen Criticorum Graecorum mihi arridet sententia, qui Animalium adpellationes foeminino proferre in genere Poëtis morem fuisse diligenter
In Phoen. 3. observant: de quo videndus Scholiastes Euripidis: Quod de Jonibus pariter dixit Auctor magni Etymologici in ἵππος. Verisimilius tamen Herculis statua, ut opinor, Telephum ostentare videtur ipsius filium, quem ex Auge Aleonis filia suscepit, ac in sylva expositum cerva enutrivit: unde Corythus, a quo fuit educatus προσαγορεῦσαι τήλεφον, ἀπὸ τῆς τρεφούσης ἐλάφου *Telephum vocavit, quod Cervae ubera sugentem*
IV. p. 167. ed. Han. vid. Aelian. XII. 42. Hygin. Fab. 252. invenissent, ut adnotavit Diodorus Siculus. Cujus rei argumentum ex nummo Maximini Augusti peti potest, a Tarsensibus in ejus honorem cuso:

In quo Hercules visitur puellum sinistra sustinens, ad quem Cerva caput erigit, non dissimili ratio-

ne

ne ac in Statua noſtra apparet , cum Epigraphe ΤΑΡϹΟΥ. ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΑΜΚΓΒ. Hunc praeclarum nummum maximi moduli ſervat Vindobonae Cimelium doctiſſimi Viri Caroli Granelli e Societate Jeſu. Literae vero ΑΜΚ in Tarſenſi nummo non Ἀμφοτέρας Κυλικίας explicandae ſunt, nam hujusmodi Harduini commentum jam pridem exploſit clariſſimus Noriſius, qui ex nummis, Pandectis, ac marmoribus oſtendit ante Arcadii Auguſti decretum Ciliciam nuſquam in primam, & ſecundam partitam fuiſſe: verum interpretandae Πρώτης Μητροπόλεως Κυλικίας, uti & ΓΒ Γράμματι βυλῆς *Decreto Decurionum*, quemadmodum Toinardus eximiae eruditionis vir exiſtimavit.

Neque heic praetermittere exiſtimavi, etſi extra oleam, ut dicitur, Inſcriptionem Temesvenſi ditione nuper effoſſam, quam ſibi poni curavit, priusquam e vita excederet, Publius Aelius Ulpius Decurionatus munere perfunctus, namque ſaepe Tu, VIR EXCELLENTISSIME, memoriter eam recitare adſoles, ejusque politiſſimis nitidisque verſibus jucunde delectari, qui Auguſti potius ſeculum redolent, quam Trajani vel Antonini, ſub quibus marmori inſculpta fuiſſe videtur, ut ceteras ſepulcrales in Collectione Gruteriana Inſcriptiones, quae quidem elegantiſſimae ſunt, exaequet, vel facile ſuperet.

Hanc ſedem longo placuit ſacrare labori

Hanc

Hanc requiem fessos tandem qua conderet artus
Ulpius emeritis longaevi muneris annis
Ipse suo curam titulo dedit ipse sepulcro
Arbiter hospitium membris fatoque paravit.

Haec sunt, VIR EXCELLENTISSIME, quae non modo ex antiquis Graecis, Latinisque auctoribus, ut Tibi morem gererem, collegi; verum etiam ex ipsis vetustissimis inscriptionibus, quas Gruterus Vir doctissimus magno volumine complexus est, excerpsi, & excellentissima quaeque libavi. Persuasum est enim mihi propter singularem tuum in me amorem, & ob quandam eximiam benevolentiam, jucundum fore, ac gratissimum Tibi, me omnibus unum in locum coactis scriptoribus, haec minime dubia, & plane explorata compilasse: in quo non parum elaboravi in recondito, multiplici, subtilique negotio versatus. Quid autem magis arduum, atque gravissimum judicavi? quam veterrima rudera, antiquitate ipsa, & longo temporis curriculo depravata, ac macie confecta, in praeclaram, quantum potui, lucem reducere. Hoc tamen non praetereundum heic existimo, quod etsi Legionem XIII. Geminam nuncupatam fuisse Antoninianam dixerim, non quidem a Marco Aurelio, sed a Tito Aelio Antonino adversus Lazii gravissimi Auctoris sen-

ten-

tentiam, quam omnes fere, quantum ſcire potuerim, Antiquarii uno ore ſecuti ſunt; tamen fateri oportere operae pretium judico, hoc non ſine variis nominibus, praeſtantiſſimisque rationibus me feciſſe, quas jam in hac mea diſſertatione copioſe expoſui, ut a clariſſimi Viri ſententia diſcederem. Nec mirum; nam maxima hominum pars ſaepenumero, quo itur, ſed non quo eundum eſt, temere pergit: quod noſtris quoque temporibus factum vidimus. Opinati enim ſunt omnes ferme, columnam Cochlidem in via Flaminia; Antonini Pii Patris eſſe, non Aurelii ejus Filii, quamvis bellum Germanicum in ea deſcriptum viderent, quod non ad Aelium Titum, ſed ad Marcum Antoninum pertinuiſſe Dio enarrat: atque in hunc errorem raptos eos tantum temporis fuiſſe conſtat, donec in Campo Martio Antonini Pii columna fuit effoſſa ac patefacta expenſis Clementis XI. Pontificis Maximi Antiquitatis Amantiſſimi, Literarumque Praeſidis, ac Fautoris. Denique quum ſis tot, tantisque nominibus generoſus Avitis, ut morum nobilitate facile genus exſuperes, multum confido pro incredibili, & ſingulari Tua humanitate Te, eorum, quae ego de his Herculanis Thermis jam diſſerui, benignum fore cenſorem; imo mihi quoque magna, ac exopta-

optatiſſima erit voluptas, ſi paulo diligentius, quid de his rebus dicant, attenderis, rei Antiquariae Triumviri, Sedis Apoſtolicae nomine ad Caeſarem delegatus Praeclariſſimus Dominicus Paſſionaeus, cujus auſpiciis nunc iterum

illa inclita Roma
Imperium terris, animos aequavit Olympo.

Ampliſſimus Comes Janus Baſilius Serbellonius, Caeſaris a ſecretioribus Aulae Conſiliis

ſincera bonorum
Congeries, in quo veteris veſtigia recti,
Et ductos videas mores meliore metallo.

Et V.C. Pius Nicolaus Garellius, Caeſaris a Bibliotheca, ejusque itidem Archiater, qui potis eſt

vitas hominum ratione medendi
Porrigere, ac fatis amplificare moras.

Quae tamen ſeveriori judicii ipſorum cenſurae ſubmitto, graviſſimorum virorum adprobationem aſſequi non deſperans: ſic, ut jucunde dicere poſſimus, quod Aegyptii quodam feſto concinere ſolebant εὑρήκαμεν; συγχαίρομεν: Tandem, VIR NOBILISSIME, ut inſtituiſti, me diligas, rogo, proprieque Tuum eſſe Tibi perſuadeas.

Athenag. legat. pro Chriſt. p. 88. edit. Oxon.

F I N I S.

Die 3. Martii 1739.

IMPRIMATUR,

F. Joſeph Maria Chieſa Provicarius S. Officii Mantuæ.

VIDIT

Franciſcus Berſellus.